

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Lucie Burešová

**Krčmaňský případ a jeho obraz v dobovém
tisku**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Lucie Burešová**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Cebe**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

BUREŠOVÁ, Lucie. *Krčmaňský případ a jeho obraz v dobovém tisku*. Praha, 2012. 57 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Cebe.

Abstrakt

Bakalářská práce *Krčmaňský případ a jeho obraz v dobovém tisku* pojednává o tzv. krabičkovém atentátu, který byl v roce 1947 neúspěšně spáchán na tři nekomunistické ministry (Jana Masaryka, Prokopa Drtinu a Petra Zenkla). Práce se věnuje analýze novinových článků, které informují o průběhu atentátu a jeho vyšetřování. Konkrétně se zaměřuje na ústřední deník Komunistické strany Československa – Rudé právo a ústřední deník Československé strany národně socialistické – Svobodné slovo. Analýza se soustředí především na odlišnosti v prezentaci této kauzy s ohledem na politickou orientaci deníku.

Na základě odborné literatury je práce doplněna historickým kontextem vývoje Československa od konce druhé světové války po komunistický únorový převrat v roce 1948. Důraz je přitom kladen na politickou situaci v zemi a dobovou funkci médií. Z mediální sféry se práce zaměřuje hlavně na postavení tisku. V neposlední řadě práce obsahuje také stručnou biografii ministrů, na které byl atentát spáchán, a popis Krčmaňského případu na základě odborné literatury.

Abstract

Bachelor thesis *The case of Krčmaň and its image in the press* discusses the so-called packed assassination, which was unsuccessfully committed to the three non-communist ministers (Jan Masaryk, Prokop Drtina and Petr Zenkl) in 1947. The analytical part of this bachelor thesis is dedicated to analysis of the authentic press, namely the central newspaper of the Communist party – Rudé právo and the

central newspaper of the Czechoslovak national socialist party – Svobodné slovo. The analytical part is focused on the differences in the presentation of the attack, course its investigation and findings which investigators reached with regard to political orientation of the journal.

The theoretical part includes the historical context of Czechoslovakia after the Second World War to the communist putsch in 1948 based on the literature. The emphasis is placed on the political situation in the country and the functioning of the media. The focus is on the functioning of the press in the media sector. The theoretical part also includes biography of aforementioned ministers and description of the case of Krčmaň on the basis of literature.

Klíčová slova

Krčmaňský případ, komunistický únorový převrat 1948, milionářská daň, Jan Masaryk, Prokop Drtina, Petr Zenkl, dobová funkce médií, Svobodné slovo, Rudé právo

Keywords

The case of Krčmaň, the communist coup in February 1948, the millionaire's tax, Jan Masaryk, Prokop Drtina, Petr Zenkl, function of the media, Svobodné slovo, Rudé právo

Rozsah práce: 102 290 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. 5. 2012

Lucie Burešová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Janu Cebemu za rady a připomínky při vypracování této bakalářské práce.

SCHVÁLENO*pehnt*

**Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce**

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:**Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:**

Lucie Burešová

Razítko podatelny:

**Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd**

Došlo dne: **10-06-2011** -1-

Cj: *1082* Příloh: Skartovní
holic:

Přiděleno:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2009

E-mail diplomantky/diplomanta:

buresovaluci@seznam.cz

Studijní obor/typ studia:

Mediální a komunikační studia

Předpokládaný název práce v češtině:

Krčmaňský případ a jeho obraz v dobovém tisku

Předpokládaný název práce v angličtině:

Case of Krčmaň and its image in the press

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012)
LS 2011/2012

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

V této práci se chci zaměřit na to, jak média prezentovala dění kolem krčmaňské aféry. Za pomoci kvalitativní obsahové analýzy chci zjistit, jak se o této kauze vyjadřovala média a zda se její mediální obraz liší v komunistickém a nekomunistickém tisku.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):**1. Úvod**

Zdůvodnění výběru tématu, stručná charakteristika práce a postupu jejího zpracování.

2. Poměry panující v poválečném Československu

Stručný popis situace v Československu po roce 1945 a první poválečné vlády. Popis únorového komunistického převratu v roce 1948.

3. Ministři, na které byl v roce 1947 neúspěšně spáchán krabičkový atentát

Jan Masaryk, Petr Zenkl, Prokop Drtina.

4. Média v období od roku 1945 do roku 1948

Popis fungování médií v daném vymezeném období. Změny po roce 1948.

5. Kauza krčmaňský případ

Charakteristika této kauzy.

6. Krčmaňský případ a jeho obraz v tisku

Analýza novinových článků. Hledání rozdílů mezi prezentací komunistického a nekomunistického tisku.

7. Závěr

Shrnutí základních postřehů.

8. Použitá literatura**9. Přílohy****Vymezení zpracovávaného materiálu** (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován):

Chci se zaměřit na tituly Rudé právo a Svobodné slovo. Období, které hodlám zkoumat, jsem si vymezila ode dne spáchání atentátu (10. září 1947) do dubna 1948.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Kvalitativní analýza novinových článků. Komparace prezentace této kauzy v komunistickém a nekomunistickém tisku.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. B.m. : OPAVSKO, 1998. 210 s. ISBN 80-86041-22-0.

Kniha, která formou literatury faktu pojednává o pokusu o atentát na Petra Zenkla, Prokopa Drtinu a Jana Masaryka. Zabývá se především vyšetřováním tohoto případu, jeho politických aspektů a výsledných dopadů na některé z účastníků této kauzy.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

Publikace, která se zabývá kvalitativním výzkumem. Popisuje základní strategie výzkumů, metody sběru dat, jejich následnou analýzu, vyhodnocování a interpretaci.

KAPLÁN, Karel. *Československo v letech 1945-1948*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 153 s. ISBN 80-04-25699-6.

Publikace, která se věnuje poválečnému politickému vývoji v Československu v období od roku 1945 do roku 1948 v mezinárodním kontextu. Informuje o ekonomické situaci, politických změnách a parlamentních volbách.

KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha : Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

Kniha, která se zaměřuje na vývoj médií (tisku, rozhlasu a televize). Jedná se o kritický výběr nejdůležitějších informací a událostí, které měly vliv na vývoj médií v Československé a České republice.

BEDNARĚK, Petr - CEBE, Jan. Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950.

Sborník Národního muzea v Praze, řada C - Literární historie. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 53-56. ISSN 0036-5351. Dostupný z www:

http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/389_bednarik_cebe_1948-1950.pdf

Článek zaměřený na vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950. Popisuje změny v médiích, které nastaly po únorovém komunistickém převratu.

BEDNARĚK, Petr: Český tisk v letech 1945-1948. In: KONČELÍK, Jakub (a kol.) *Rozvoj české společnosti v Evropské unii. Část III, Média, Teritoriální studia*. Praha, Matfyzpress 2004, s. 132-144. Dostupný z www:

http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/385_bednarik_1945-1948.pdf

Článek zaměřený na podobu médií v období Třetí Československé republiky. Zabývá se novou organizací českého tisku, novinářské profese a odstraněním cenzury.

Stenoprotokol 83. schůze ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé. 25. 11. 1947. Dostupný z www: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/083schuz/>

Zápis z 83. schůze ústavodárného Národního shromáždění, na kterém vystoupil ministr vnitra Nosek, aby osvětlil neuspokojivý stav pátrání po pachatelích atentátu na členy vlády.

Stenoprotokol 90. schůze ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé. 21. 1. 1948. Dostupný z www: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/090schuz/>

Zápis z 90. schůze ústavodárného Národního shromáždění, na kterém vystoupil ministr spravedlnosti Drtina, aby podal informace o pokračování šetření atentátu na členy vlády, které probíhá v Olomouckém kraji.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Datum / Podpis studenta/ky

10.6.2011 Lucie Bulešová

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na UK FSV vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga
Cebe Jan

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga
10.6.11. J. C.

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU KOPIÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE DOPORUČENÉ PEDAGOGEM/PEDAGOŽKOU BUDE VEDENÍ IKSŽ POUZE BRÁT NA VĚDOMÍ, TEZE PODÁVANÉ STUDENTEM SAMOSTATNĚ BUDE PROJEDNÁVAT.

Obsah

ÚVOD.....	3
1. POMĚRY PANUJÍCÍ V ČESKOSLOVENSKU PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE (1945 – 1948).....	5
1.1. JEDNÁNÍ O BUDOUCÍ PODOBĚ ČESKOSLOVENSKA.....	5
1.1.1. Moskevská jednání 1943 a 1945.....	6
1.1.2. Košický vládní program.....	7
1.2. NÁRODNÍ FRONTA.....	7
1.3. ROZŠÍŘOVÁNÍ A UPEVŇOVÁNÍ MOCI KOMUNISTŮ (1945 – 1946).....	8
1.3.1. Státní bezpečnost a zpravodajské služby.....	9
1.4. VOLBY ROKU 1946.....	9
1.4.1. Výsledky voleb roku 1946.....	10
1.5. VLÁDNÍ KRIZE A PŘEVZETÍ MOCI KSČ (1947 – ÚNOR 1948).....	11
1.5.1. Marshallův plán a milionářská daň.....	11
1.5.2. Rozhodující mocenský střet.....	11
1.5.3. Rok 1948 a nástup komunismu v Československu.....	13
2. MINISTRŮ, NA KTERÉ BYL V ROCE 1947 NEÚSPĚŠNĚ SPÁCHÁN TZV. KRABÍČKOVÝ ATENTÁT.....	13
2.1. JAN MASARYK.....	13
2.2. PETR ZENKL.....	16
2.3. PROKOP DRTINA.....	18
3. MÉDIA V OBDOBÍ OD ROKU 1945 DO ROKU 1948.....	20
3.1. UTVÁŘENÍ NOVÉ STRUKTURY MÉDIÍ.....	20
3.1.1. Komise pro očistu médií.....	21
3.1.2. Ministerstvo informací a tiskový odbor.....	21
3.2. NÁSTROJE KOMUNISTŮ K OVLIVŇOVÁNÍ TISKU.....	22
3.3. OTÁZKA CENZURY.....	23
3.4. ROZDÍLNÁ SITUACE TISKU V ČECHÁCH A NA SLOVENSKU.....	24
3.5. MOCENSKÝ PŘEVRAAT A ZMĚNY PO ÚNORU 1948.....	24
4. KRČMAŇSKÝ PŘÍPAD.....	25
4.1. PRŮBĚH ATENTÁTU.....	26
4.2. POČÁTKY VYŠETŘOVÁNÍ ATENTÁTU.....	27
4.3. STÁTNÍ BEZPEČNOST A PRŮBĚH JEJÍHO VYŠETŘOVÁNÍ.....	27
4.4. KRČMAŇSKÁ AFÉRA – ZAPOJENÍ JUSTIČNÍCH ORGÁNŮ DO VYŠETŘOVÁNÍ.....	28
4.5. VYŠETŘOVÁNÍ KRČMAŇSKÉ STOPY JUSTIČNÍMI ORGÁNY.....	29
4.6. ÚNOROVÝ PŘEVRAAT A JEHO VLIV NA VYŠETŘOVÁNÍ KRČMAŇSKÉ STOPY.....	29
5. KRČMAŇSKÝ PŘÍPAD A JEHO OBRAZ V TISKU.....	30
5.1. PRVNÍ VLNA ZPRÁV O ATENTÁTU (11. ZÁŘÍ 1947 – 19. LISTOPAD 1947).....	31
5.1.1. Svobodné slovo.....	31
5.1.2. Rudé právo.....	33
5.1.3. Vina komunistické kampaně nebo odvádění pozornosti od milionářské daně?.....	35

5.2. DRUHÁ VLNA ZPRÁV – KRČMAŇSKÁ AFÉRA (20. LISTOPAD 1947 – 25. ÚNOR 1948)	38
.....	38
5.2.1. <i>Svobodné slovo</i>	38
5.2.2. <i>Rudé právo</i>	38
5.2.3. <i>První interpelační den</i>	39
5.2.4. <i>Třetí interpelační den</i>	39
5.2.6. <i>Reakce komunistů na Drtinovo prohlášení a komentáře Svobodného slova</i>	42
5.3. OBDOBÍ PO KOMUNISTICKÉM PŘEV RATU (25. ÚNOR – 30. DUBEN)	44
ZÁVĚR	46
SUMMARY	47
POUŽITÁ LITERATURA	49

Úvod

Krčmaňský případ patří mezi významné události naší historie. Politických atentátů se na našem území neodehrálo mnoho a tento neúspěšný atentát, který byl v roce 1947 spáchán na tři demokratické ministry, se stal celospolečenskou senzací. Bohužel, vzhledem ke komunistickému převratu v roce 1948 zřejmě již nikdy nebude možné zjistit, kdo za činem doopravdy stál a jaké byli jeho úmysly. I přes tuto skutečnost existuje více okolností, které svědčí o tom, že se jednalo o čin spáchaný lidmi komunistického smýšlení.

Nutnost zapojení do vyšetřování justičních orgánů, které odmítali spolupracovat s bezpečností, ukazuje, jak velký vliv měli komunisté v bezpečnostních složkách státu již před únorovým převratem. Sklad zbraní, který se soudním vyšetřovatelům podařilo objevit, přispíval k podezření KSČ z příprav na mocenský převrat. Kdyby se jim podařilo odhalit více souvislostí a vinu komunistů opravdu prokázat, případ by se do dějin mohl zapsat úplně jinak. Nástup komunistické nadvlády by však výsledek vyšetřování s největší pravděpodobností odvrátit nedokázal, ať už by byl jakýkoli.

Média o atentátu veřejnost detailně informovala a analýza novinových článků umožňuje náhled na to, jak se určitá periodika o celé kauze vyjadřovala, a tak díky svému vlivu ovlivňovala vyznění tohoto neobvyklého činu.

Práce v první části uvádí do historických souvislostí, které jsou důležité pro pochopení okolností, za kterých k atentátu došlo, a nastiňují atmosféru doby. Pojednává o Košickém vládním programu, ustavení Národní fronty, volbách v roce 1946, vládní krizi a únorovém převratu v roce 1948. Dále vyobrazuje životní osudy ministrů, na které byl neúspěšný atentát spáchán. Zaměřuje se také na popis mediální sféry, přičemž rozebírá především situaci tisku. Nakonec popisuje samotný průběh Krčmaňského případu tak, jak jej osvětluje odborná literatura.

Druhá část práce je věnována analýze novinových článků, které se zabývají děním kolem neúspěšného atentátu a jeho vyšetřování. Analýze podléhají dva ústřední deníky největších politických stran té doby. A to Rudé právo, což byl ústřední deník strany komunistické a Svobodné slovo, což byl ústřední deník strany národně socialistické.

Při analýze se práce soustředí především na rozdíly v prezentaci této kauzy. Zabývá se četností výskytu zpráv, vztahem titulků k textu, výběrem informací a jejich zkreslováním a celkovým zabarvením otisknutých článků.

Analýza novinových článků je rozdělena na tři období. První z nich rozebírá počáteční vlnu zpráv, která informuje o průběhu atentátu a jeho vyšetřování, do doby před zveřejněním krčmaňské stopy. Část popisující druhé období se soustředí na zprávy od jejího zveřejnění po únorový převrat. Poslední část se zaměřuje na období po převratu, ve kterém se však v obou denících objevila pouze jedna a v podstatě totožná zpráva. V závěru práce jsou výsledky analýzy shrnuty a vztaženy k historickým událostem.

Po dohodě s vedoucím práce se práce odchyluje od schválených tezí ve způsobu provádění analýzy tisku. Vzhledem k množství zpracovávaných dat je namísto kvalitativní obsahové analýzy, což je metoda značně náročná, použita deskriptivní analýza, která popisuje, jak se deníky o atentátu a průběhu jeho vyšetřování vyjadřovaly.

1. Poměry panující v Československu po 2. světové válce (1945 – 1948)

Konec druhé světové války byl ve znamení převratných změn. Původní evropské velmoci, které určovaly politický vývoj, ztratily svou moc (Francie, Velká Británie), anebo jim byla odebrána (Německo a Itálie). Namísto nich se objevily dvě velmoci nové, a to Sovětský svaz a Spojené státy. Obě tyto mocnosti za války disponovaly velkou vojenskou silou, která jim následně umožnila značně ovlivňovat poválečné uspořádání Evropy.

S porážkou nacistického Německa však zmizel i společný cíl nových mocností a jejich záměry se začaly postupně rozcházet. Sovětský svaz usiloval především o rozšíření a posílení své sféry vlivu na území osvobozené Evropy. Spojené státy se naopak snažily tyto snahy omezovat. Protože se však obávaly otevřeného konfliktu, nevyvíjely tak silný tlak, jaký by případně mohl zabránit sovětským záměrům a aktivitám v Evropě.¹ Tento nový poměr sil výrazně ovlivňoval i poválečné uspořádání Československa, které se ocitlo mezi dvěma bloky – sovětským (socialistickým) a západním (kapitalistickým).

1.1. Jednání o budoucí podobě Československa

Pro nově vznikající Československou republiku bylo určujícím rysem spojení se Sovětským svazem. „Změna v zahraničněpolitické orientaci byla přirozeným důsledkem Mnichova 1938 a předpokládané role SSSR v poválečné Evropě. Na této orientaci se shodly všechny vládní politické síly.“² Ke vřelým vztahům k Sovětskému svazu přispěl také celosvětový politický posun doleva, a tím pádem větší vliv socialistických a komunistických stran. V neposlední řadě působila také osvoboditelská autorita Sovětského svazu.³

¹ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: I. část*. 1991. str. 5

² Tamtéž, str. 7

³ Tamtéž, str. 5

1.1.1. Moskevská jednání 1943 a 1945

První jednání o budoucí podobě ČSR se uskutečnila v Moskvě roku 1943 při příležitosti podpisu československo-sovětské spojenecké smlouvy (12. prosince 1943). Zde se poprvé objevil nástin nového uspořádání země a dohoda o průběhu jednání následujících. Samotné spojenecké smlouvě byl přikládán velký význam jak z československé, tak sovětské strany. SSSR v ní viděla možnost vyvíjení tlaku na ČSR a naopak ČSR v ní spatřovala možnost snazšího prosazení státních zájmů.⁴ Smlouva „obsahovala návrhy poválečné spolupráce v hospodářské oblasti, koordinace ve vojenství a společného postupu v zahraniční politice, zejména ve střední Evropě.“⁵

Vyjednávání o konkrétní podobě politického uspořádání Československa probíhalo v březnu 1945 opět v Moskvě. Na toto jednání se jako jediní velmi dobře připravili komunisté a také jako jediní předložili písemně vypracovaný návrh včetně personálního obsazení vlády. Protože londýnská exilová vláda vlastní návrh nepodala, stal se komunistický koncept základem pro budoucí československý vládní program. Ten nakonec obsahoval tak rozsáhlé změny, že se stal základem nového, lidově demokratického režimu.⁶

I přes ujišťování, že nově vznikající Československo navazuje na poměry za první republiky, bylo oproti Československu v letech 1918 – 1938 velmi odlišné. Nemělo s ním společné „ani hranice, ani národnostní a sociální skladbu obyvatelstva, ani politický systém, ani hospodářský pořádek.“⁷

Změnil se i vztah mezi Čechy a Slováky. Československo již nebylo státem jednoho československého národa, ale slovenskému národu byla uznána jeho svébytnost. „Latentní národnostní konflikt však nevyřešil ani nově ustavený tzv. asymetrický model institucí, ve kterém Slovensko disponovalo národními protějšky celostátních orgánů.“⁸

⁴ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: I. část*. 1991. str. 8

⁵ Tamtéž, str. 8

⁶ HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. 1997. str. 38

⁷ FAJMON, Hynek a spol. *Dusivé obětí: historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů*. 2008. str. 53

Významnou územní změnou byla ztráta Podkarpatské Rusi. Na skladbu obyvatel mělo obrovský vliv vysídlení přibližně tří milionů Němců (zhruba 22% veškeré populace). V plánu byl i odsun Maďarů, který se nakonec neuskutečnil. Hospodářskou sféru velmi ovlivnilo rozsáhlé znárodnování, které se týkalo zhruba tři čtvrtin veškerého průmyslu.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny: 1948*. str. 31-34

⁸ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. Století*. 2010. str. 114

1.1.2. Košický vládní program

Komunistům se nakonec podařilo prosadit svůj koncept vládního programu jen s minimálními změnami a v této podobě byl 5. dubna 1945 oficiálně vyhlášen v Košicích.⁹ Členové nekomunistických stran byli výsledkem jednání značně znepokojeni, ale na druhou stranu byli přesvědčeni, že se jim při realizaci programu podaří prosadit změny, které vliv komunistů oslabí. To si však uvědomovali i komunisté, kteří přijatý Košický vládní program vnímali jako významný prostředek k prosazování své moci.

Při obsazování vlády měli komunisté prvořadý zájem na získání vlivu v mocenských složkách státu. Proto pro ně bylo prioritou obsadit ministerstvo vnitra a ministerstvo obrany. Ostatní strany s navrhovaným obsazením vlády sice do jisté míry nesouhlasily, ale nepodařilo se jim nijak výrazně proti jeho rozložení zakročit, takže ho nakonec spolu se zbytkem programu přijaly v podstatě v nezměněné podobě.¹⁰

1.2. Národní fronta

V březnu roku 1945 byla ustavena Národní fronta Čechů a Slováků, která sdružovala všechny nadále povolené politické strany, jejichž počet se oproti první republice výrazně snížil. „Jakkoli bylo posilování levice v poválečné Evropě všeobecným jevem, likvidace pravicových stran realizovaná v Československu je jevem ojedinělým.“¹¹ Vlády se Národní fronta ujala 4. dubna 1945 a již od té doby bylo možné sledovat vzrůstající vliv KSČ, která v ní měla od počátku nejvýhodnější postavení.¹²

Bezprostředně po válce strany zastoupené v Národní frontě spojoval především společný cíl obnovy válkou zničené země a její očisty od kolaborantů a zrádců. Postupem času však docházelo mezi komunistickými a nekomunistickými stranami ke stále větším rozporům. Rozpínání komunistů a některé z jejich praktik se ostatním stranám nelíbily, ale přesto v Národní frontě viděly možnost pro kompromisy, dohody a udržení komunistických ambicí v určitých mezích.

⁹ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: 1. část*. 1991. str. 19

¹⁰ HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. 1997. str. 38

¹¹ Strany zastoupené v Národní frontě: sociální demokracie (ČSSD), lidová strana (ČSL), národně socialistická strana (ČSNS) a komunistická strana (KSČ). Dále byly zastoupeny čtyři slovenské strany: Demokratická strana (DS), komunistická strana (KSS), a dvě menší strany – Strana práce (SP) a Strana slobody (SS). Komunisté byli fakticky jediná celostátní strana.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. Století*. 2010. str. 114

¹² Tamtéž, str. 114

Nově ustavená vláda se dohodla také na tom, že bude rozhodovat o vzniku nových stran. „Za hlavní podmínku stanovili členství v Národní frontě a souhlas s jejím programem, který byl programem vládním.“¹³ Tyto podmínky v podstatě vylučovaly existenci legální opozice, což odporovalo principům demokracie. Přesto se politické uspořádání odlišovalo od monopolu jedné strany. V ČSR existoval politický pluralismus a soutěžení mezi stranami o podíl na moci. Občané se mohli zúčastnit svobodných voleb a existovaly další svobody (svoboda tisku, shromažďovací, apod.), které zaručovaly demokratické principy.¹⁴

1.3. Rozšiřování a upevňování moci komunistů (1945 – 1946)

Komunisté se od konce války snažili neveřejně získat co největší moc a vliv na veškeré dění v republice. Mocenský monopol Národní fronty komunistům jeho převod v monopol ryze komunistický značně ulehčil. Důležitou roli přitom sehrály národní výbory, jejichž přípravou se zabývali již za války. Národní výbory se nakonec staly součástí Košického vládního programu a byly komunisty, kteří v nich měli největší zastoupení, využívány především k tomu, aby mohli „zlikvidovat dosavadní systém státní a veřejné správy a nahradit ho na všech úrovních. V obcích, okresech a zemích.“¹⁵ V původním státním aparátu měla KSČ jen velmi malý vliv, protože nepatřila mezi významné politické strany, a to chtěla změnit.

Národní výbory disponovaly velmi rozsáhlými pravomocemi. Jedním z jejich hlavních úkolů byla očista státu od kolaborantů a zrádců. Objevují se však také případy, ve kterých jsou pod záminkou nějakého provinění odstraňováni i nepohodlní političtí odpůrci.

Nezákonné praktiky, mezi něž patřily metody zadržování osob a zcizování jejich majetku, se komunisté snažili po celou dobu zakrývat. I přesto tyto snahy byly rozsáhlé pravomoci národních výborů a jejich využívání častým důvodem sporů ve vládě. Konflikty se týkaly také činnosti samotného ministerstva vnitra a tajné služby. Některé z jejich směrnic a nařízení totiž byly v rozporu se zákony nebo dokonce i s ústavou.

¹³ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: 1. část*. 1991. str. 29

¹⁴ Tamtéž, str. 29

¹⁵ HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. 1997. str. 132

1.3.1. Státní bezpečnost a zpravodajské služby

Při obsazování bezpečnostních složek využili komunisté nejen národní výbory, ale také svůj vliv na ministerstvu vnitra a v dalších institucích. Jejich aktivity během let 1945 a 1946 jim umožnili podle plánu vytvořit nové bezpečnostní složky, které měli pod svou kontrolou.¹⁶

Do začátku roku 1946 se komunistům podařilo ovládnout také vojenské zpravodajství a zpravodajské služby ministerstva vnitra. Spolu s ministerstvem informací tak obsadili všechny důležité informační kanály a mohli určovat, jaké informace se dostanou ke zbytku vlády a veřejnosti. Tím se ještě více prohluboval jejich vliv v bezpečnostních složkách, ale i hospodářské sféře.

Státní bezpečnostní služba se postupem času stala jakousi výkonnou složkou zpravodajských služeb a řídila se jejich pokyny. Z jejich podnětu prováděla domovní prohlídky, zatýkala občany a podrobovala je vyšetřování. Úsilí nekomunistických poslanců informovat o těchto skutečnostech veřejnost, a tak ji vyburcovat, aby mohlo dojít k nápravě, bylo marné. Komunisté využívali všech dostupných možností, aby jejich počínání překazili. Významnou roli zde hrál strach svědků komunistických přečinů z jejich následné odplaty za podané svědectví.¹⁷

I přesto však v této době ještě nezmizely parlamentní prvky demokracie a objevovaly se i tendence k jejich rozšiřování a upevňování.¹⁸

1.4. Volby roku 1946

Od přijetí Košického vládního programu měla každá strana trochu jiný pohled na jeho realizaci. „Parlamentní volby určila Národní fronta na 26. května 1946. Předvolební boj se rozhořoval od března.“¹⁹ Celkově byla předvolební kampaň hodně bojovná a v Čechách se nejvíce vydařila KSČ. Komunisté se drželi témat, která je ukazovala v tom nejlepším světle – organizace domácího odboje, odvolávání se na Rudou armádu jako osvoboditele, projevy frustrace z prvorepublikové politiky a mnichovských událostí a vyzdvihování celoevropského příklonu k levici.

¹⁶ HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. 1997. str. 132-136

¹⁷ Tamtéž, str. 139

¹⁸ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: 1. část*. 1991. str. 37

¹⁹ Tamtéž, str. 37

I když bylo sporů mezi stranami mnoho, mezi nejvýznamnější patřila otázka znárodnovacích a retribučních dekretů. Retribuční dekry, které trestaly přečiny za okupace, byly jádrem mnoha při kvůli možnosti jejich zneužití. Nekomunistické strany si vynutily ukončení jejich platnosti v květnu 1947, ale na popud Klementa Gottwalda byly po únoru 1948 znovu obnoveny.

U tzv. malého retribučního dekretu byli provinění mimo jiné zbaveni volebního práva, což mohlo ovlivnit výsledky voleb. U tzv. velkého retribučního zákona se v případě prokázání viny musel takový občan spolu s dalšími následky vzdát všech jím zastávaných pozic.

V té době měla každá ze stran ve svých řadách členy, kteří se za okupace nějakým způsobem provinili, a pokud byl daný politik v Národní frontě nežádoucí, mohl takto přijít o své politické postavení.²⁰ Proto všechny strany vyvíjely snahu o získání kompromitujících informací proti svým odpůrcům. Komunisté však v tomto ohledu měli díky svému rozsáhlému informačnímu zázemí značné výhody.²¹

1.4.1. Výsledky voleb roku 1946

V Čechách komunisté zvítězili s velkým náskokem, což bylo pro ostatní strany nečekané a znepokojující. Takový úspěch komunistům značně zvedl sebevědomí. Na druhou stranu mezi nimi panovala velká nespokojenost s výsledky voleb na Slovensku, kde vyhrála strana demokratická. Proto se komunisté snažili co nejrychleji zajistit, aby ani přes jejich vítězství demokraté nemohli výsledek voleb využít ve svůj prospěch.²²

Výsledek voleb způsobil, že se nekomunistické strany začaly ještě více snažit vzdorovat komunistickému vlivu. Přesto mezi stranami v Národní frontě stále převažovala spolupráce.

Převzít iniciativu v politickém životě se však nekomunistickým stranám nepodařilo ani po zesílení jejich odporu. Volby roku 1946 se tak staly posledními demokratickými volbami na našem území po dlouhou dobu.

²⁰ Účast ve volbách – přes 7 milionů obyvatel (zhruba 95% oprávněných voličů). Kvůli retribučnímu řízení přišlo o právo volit zhruba 250 tisíc lidí.

VESELÝ, Zdeněk. *České politické dějiny: (od konce 18. století do počátku 21. století)*. 2005, str. 222

²¹ HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. 1997. str. 145,146

²² Volební výsledky: Čechy: komunisté 43,25%, národní socialisté 25,20%, lidovci 16,27%; Morava: komunisté 34,46%, lidovci 27,56%, národní socialisté 20,80%; Slovensko: demokraté 61,43%, komunisté 30,48%, Strana slobody 4,20%.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny: 1948*. str. 51

1.5. Vládní krize a převzetí moci KSČ (1947 – únor 1948)

1.5.1. Marshallův plán a milionářská daň

Rok 1947 byl i přes optimistické vize prezidenta Beneše rokem krize. Země musela čelit významným hospodářským problémům a v Národní frontě se začaly ještě více prohlubovat spory mezi stranami. Snahu o obnovu Československa výrazně poznamenala neúroda, kterou zapříčinilo dlouhodobé sucho.

Rostoucí moc komunistů se znovu výrazně projevila při diskusi o účasti na Marshallově plánu, který měl poskytnout Československu v této tíživé situaci finanční pomoc od USA. „Právě jednání o přijetí nabídky k účasti na Marshallově plánu představovala poslední – a vlastně jedinou – reálnou možnost, kdy se nekomunisté v Československu mohli pokusit s alespoň nějakou nadějí na úspěch zabránit komunistům v jejich cestě za dosažením úplného mocenského monopolu.“²³

Komunisté tuto možnost zásadně odmítali. Sovětský svaz Marshallův plán chápal jako důvod k dlouhodobé americké přítomnosti v Evropě a její aktivní účasti v evropské politice. Komunisté byli přesvědčeni, že je tak Spojené státy chtějí připravit o upevňovanou sféru vlivu a jeho přijetí by pro Sovětský svaz znamenalo porušení československo-sovětské spojenecké smlouvy.²⁴

Po odmítnutí Marshallova plánu se komunisté snažili navrhnout jiné řešení, které by dopady sucha dokázalo zmírnit. Tímto návrhem mělo být zdanění majetných vrstev – tzv. milionářská daň. Tuto populistickou daň však zástupci nekomunistických stran odmítali přijmout. Komunisté proto zveřejnili jména těch, kteří vyjádřili svůj nesouhlas a veřejně je pranýřovali během masové kampaně na její podporu.²⁵

1.5.2. Rozhodující mocenský střet

Přípravy na převzetí moci komunisty probíhaly ve dvou oddělených rovinách. První z nich zahrnovala legální cestu za pomoci vlivu ve vládě a ostatních institucích. Probíhal mohutný nábor členů do strany a byla očividná jejich snaha o získání si většiny

²³ FAJMON, Hynek a spol. *Dusivé objetí: historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů*. 2008. str. 123

²⁴ HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. 1997. str. 197

²⁵ Tamtéž str. 198

národa. Souběžně s těmito aktivitami však připravovali převzetí moci i za méně přijatelných podmínek, a to i násilnou cestou.²⁶

Na Slovensku na podzim roku 1947 komunisté vyvolali politickou krizi. Obvinili představitele demokratické strany, že se podíleli na protistátním spiknutí. Pod jejich tlakem demokraté na Slovensku ztratili svou většinu v autonomní slovenské vládě a do jejího čela se postavil komunistický politik Gustáv Husák.²⁷

Rozhodujícím podnětem k mocenskému střetu byla neochota komunistů zrušit odvolání osmi nekomunistických pražských policejních velitelů, což požadovali zástupci nekomunistických stran. „Protože toto usnesení nebylo splněno, odmítli se národní socialisté, lidovci a slovenští demokraté 20. února účastnit dalšího jednání vlády a oznámili demisi.“²⁸ Věřili, že se jim tak podaří vyvolat pád vlády a předčasné volby, které zastaví rostoucí moc KSČ. Komunisté však dokázali využít ve svůj prospěch i této situace a v jejich odstoupení viděli možnost konečného převzetí moci.

Roli zde hrál především počet odstupujících ministrů. Demisi nakonec podalo pouze 12 ministrů z 26, což znamenalo, že by komunisté za pomoci sociálních demokratů a bezpartijních ministrů (Jan Masaryk a Ludvík Svoboda) dokázali udržet usnášeníschopnost vlády. Proto komunisté začali na Beneše tlačit, aby jejich demisi přijal a vládu pouze doplnil podle Gottwaldova návrhu. „Beneš nejdříve váhal demisi přijmout a poté trval na jednání a dohodě s vedením stran o doplnění vlády. Požadoval návrat k Národní frontě, čehož se domáhaly či navrhovaly nekomunistické strany.“²⁹ Nakonec však 25. února 1948 podlehl nátlaku komunistické strany (pohrůžky občanskou válkou a sovětskou intervencí) a demisi opravdu přijal.

Komunisté okamžitě ustavili novou vládu, která znamenala konec demokratického politického systému v zemi. Mezi jejich hlavní nástroje nátlaku patřili především obyčejní lidé, které ovlivňovali masivními propagandistickými kampaněmi.³⁰

²⁶ HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. 1997, str. 212-214

²⁷ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: 1. část*. 1991. str. 130-131

²⁸ VESELÝ, Zdeněk. *České politické dějiny: (od konce 18. století do počátku 21. století)*. 2005, str. 226

²⁹ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: 1. část*. 1991. str. 152

³⁰ HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. 1997. str. 222-223

1.5.3. Rok 1948 a nástup komunismu v Československu

Komunisté již nemuseli skrývat své nezákonné praktiky, protože nebyl nikdo, kdo by na ně mohl upozorňovat. Byly dokončeny personální čistky, které byly organizovány akčními výbory.³¹ Po únorových událostech byl v Československu postupně upevňován komunistický totalitní režim. Prezident se stal pouze reprezentativním prvkem státní moci a neměl na dění v politice v podstatě žádný vliv. Nejvýznamnější osobností se stal předseda vlády Klement Gottwald, který se po Benešově abdikaci stal Československým prezidentem.

Z dobových záznamů vyplývá, že převzetí moci předcházely dlouhé a pečlivé přípravy, které komunisté prováděli již v závěrečné části druhé světové války. Ostatní strany a většina obyvatel ovlivněná poválečnou atmosférou, vlivem Sovětského svazu a komunistickou propagandou nedokázaly včas rozpoznat a uvědomit si hrozbu, kterou komunisté pro demokracii opravdu představovali. Z Československa jako spojence Sovětů se stal pouhý sovětský satelit. Slováci znovu postupně ztráceli svou autonomii a vše od té doby podléhalo přísné centralizaci a ideové diktatuře.

2. Ministři, na které byl v roce 1947 neúspěšně spáchán tzv. krabičkový atentát

2.1. Jan Masaryk

Syn prvního československého prezidenta se narodil 14. 9. 1886 v Praze a byl jeho v pořadí třetím potomkem (jeho starší sestra se jmenovala Alice a bratr Herbert). O pět let později se narodila ještě jeho další sestra Olga.³² Všechny čtyři děti vyrůstaly v intelektuálním a uměleckém prostředí. Jeho matka měla silné hudební cítění, ale kvůli zranění ruky se hudbě nemohla věnovat profesionálně. Všechny své děti v ní však aktivně vzdělávala. V tomto směru se z Masarykových dětí shlédl právě Jan, který se

³¹ Před 25. únorem byla komunistická strana v bojové pohotovosti. Nařídila ustavovat akční výbory, což byly mocenské orgány, které “fakticky během pěti dní převzaly moc v zemi a prováděly “očistu”, tzn. nastolily mocenský monopol KSČ.”

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: I. část*. 1991. str. 151-152

³² VANĚK, Vladimír. *Jan Masaryk*. 1994, str. 23

chtěl v budoucnosti hudbě věnovat profesionálně. To mu však bylo znemožněno stejně jako jeho matce kvůli zranění ruky, takže si musel zvolit kariéru jinou.³³

Jeho otec byl významným profesorem, takže byl často pracovně zaneprázdněn a na rodinu neměl tolik času. Také „otcovi četné odborné spory ho od nich (od dětí) nejenže odvádějí, ale že také - z jejich hlediska - stavějí rodinu do společenské izolace nebo dokonce na pranýř.“³⁴ Nejhuře se tato skutečnost projevila v průběhu tzv. Hilsneriády, kdy se jeho otec postavil proti smýšlení většinové společnosti. Ostatní děti si kvůli tomu Jana dobírali a byl jimi dokonce bit.

Při studiu na obecné škole měl dobré známky, ale na reálném gymnáziu se jeho prospěch začal zhoršovat a nakonec se dostal jen do tercie. V tomto období to měl kvůli sporům svého otce ve škole těžké a jeho spolužáci a učitelé s ním nevycházeli dobře.

Jan odešel na akademické gymnázium, ale ani zde se jeho známky nelepšily. Vysvědčení sice získal, ale k několikrát odložené ústní maturitě se nakonec nedostavil a ve svých dvaceti letech odcestoval do Ameriky.

V Americe to pro něj nebylo nijak jednoduché. S financemi na tom byl bídě, pobýval u příbuzných a nemocné rameno mu znemožňovalo vykonávat náročné fyzické práce.³⁵ Zůstal zde celých 6 let a nazpět do Prahy přijel, aby se znovu sblížil se svou rodinou. V Československu neplánoval pobýt dlouho, ale situace se pro něj nečekaně změnila začátkem první světové války. I když se účasti ve válce snažil vyhnout, musel na šestiměsíční výcvik do kasáren ve Vršovicích a poté nastoupil na válečnou frontu.³⁶

Po skončení první světové války se stal členem ministerstva zahraničí a 22. prosince 1919 byl ustaven prvním československým diplomatickým zástupcem ve Washingtonu. Zde se postupně stal důležitým zástupcem ČSR, a to především díky svým projevům týkajících se základních existenčních starostí a získávání pomoci z Ameriky (přičinil se při získávání surovin a úvěrů).³⁷

I když byl jeho návrat do Ameriky úspěšný, odloučení od rodiny jej v říjnu 1920 přimělo opět k návratu do Prahy. Jak jeho otec, tak i jeho matka měli v té době zdravotní potíže. V tomto období se tedy Jan Masaryk soustředil především na svou

³³ VANĚK, Vladimír. *Jan Masaryk*. 1994, str. 40

³⁴ KOSATÍK, Pavel. *Jan Masaryk: Pravdivý příběh*. 2000, str. 16

³⁵ Tamtéž, str. 16-30

³⁶ VANĚK, Vladimír. *Jan Masaryk*. 1994, str. 50-52

³⁷ KOSATÍK, Pavel. *Jan Masaryk: Pravdivý příběh*. 2000, str. 63-70

rodinu, takže jeho působení na ministerstvu zahraničí nebylo tolik výrazné. Jeho otec se postupně uzdravil, ale matka nemoc překonat nedokázala a 13. května 1923 zemřela.³⁸

Na konci roku 1924 bylo rozhodnuto, že se Jan Masaryk stane velvyslancem v Londýně. V té době měl však jiné starosti. 28. prosince se oženil s Američankou Frances Crane – Leatherbee a nedlouho potom se s ní vydal na svatební cestu do Indie. Po svém návratu se krátce zastavil v Praze a 3. července 1925 dorazil Londýna jako nový velvyslanec. „Československo si již tehdy zásluhou Masarykovou a Benešovou dobylo určitého jména v zahraničí a začalo se s ním počítat.“³⁹ Ale v Československu byl postavou stále více méně neznámou a ne moc oblíbenou.

Jeho hlavní role nastala až v době Mnichova. V roce 1937 zemřel jeho otec, což Jana hodně zasáhlo.⁴⁰ Rok 1938 pro něj nebyl ani o trochu lehčí. Snažil se bojovat za Československo, ale po událostech v Mnichově a pochopení prohry podal demisi na svou pozici československého velvyslance.⁴¹

Za okupace cestoval po západním světě, postavil se do čela československého výboru a pomáhal uprchlíkům a všem dalším lidem, kteří to potřebovali. „Koncem války už nebylo pochyb o tom, že jeho mezinárodní postavení se změnilo. Díky stovkám rozhlasových vystoupení a tiskových rozhovorů byl Masaryk na jaře 1945 jedním z nejznámějších politiků anglosaského světa.“⁴² Významnou roli měl také na zakládající konferenci Organizace spojených národů, kde za Československo 26. června 1945 podepsal Chartu OSN, ke které upínal velké naděje a její založení považoval za úspěch.⁴³

Po válce se stal ministrem zahraničí a „jako obyčejně si vymínil, že do vlády vstupuje jako nepolitický ministr, a stal se tak jedním z dvojice „nezávislých expertů“, spolu s ministrem národní obrany Ludvíkem Svobodou.“⁴⁴

„Masaryk se cítil lidově, ale nebyl komunistou, nenáviděl vše, co čpělo nějakou diktaturou, a věřil, že se tradice československého lidu bude ubírat svou vlastní cestou.“⁴⁵ Přesto se při únorových událostech nakonec nepřipojil k odstupujícím

³⁸ VANĚK, Vladimír. *Jan Masaryk*. 1994, str. 57-69

³⁹ VANĚK, Vladimír. *Jan Masaryk*. 1994, str. 77

⁴⁰ Tamtéž, str. 77-82

⁴¹ Tamtéž, str. 102

⁴² Tamtéž, str. 120

⁴³ Tamtéž, str. 229

⁴⁴ KOSATÍK, Pavel. *Jan Masaryk: Pravdivý příběh*. 2000, str. 223

⁴⁵ Tamtéž, str. 212

ministrům.⁴⁶ Kdyby demisi podal, byl by tak třináctým odstupujícím ministrem a jeho hlas mohl rozhodnout, zda vláda opravdu padne.

Po komunistickém puči Masaryk zůstal ve vládě, ale vedl svůj vlastní vnitřní boj, při kterém rozebíral své kroky při únorových událostech a přemýšlel o své budoucnosti. Plán spáchat sebevraždu oznámil generálnímu sekretáři ministerstva zahraničí Heidrichovi, se kterým v té době často promlouval. Jeho myšlenky a plány se však často měnily a hned druhý den zas mluvil o odboji v exilu.

10. března byl Jan Masaryk nalezen mrtev pod okny Černínského paláce. Oficiální verze vyšetřování zněla tak, že opravdu spáchal sebevraždu. Dodnes se však vedou debaty nad tím, zda tomu tak vskutku bylo, nebo byl zavražděn.⁴⁷

2.2. Petr Zenkl

Tento významný demokratický politik se narodil v roce 1884 v Táboře jako osmé dítě z deseti sourozenců.⁴⁸ Jeho otec byl krejčí, který si později otevřel obchod s látkami a dalším zbožím. „Jeho synové brzy poznali, jak se těžko vydělávají peníze, a proto se snažili rychle postavit na vlastní nohy.“⁴⁹ Jako nadaný student Petr ukončil svá studia rychleji, než bylo obvyklé, a stal se tak jedním z nejmladších doktorů filosofie. Poté začal pracovat jako středoškolský učitel češtiny a francouzštiny přičemž vystřídal několik škol, kde působil. Jeho práce však přesahovala práci učitele. Vydával učebnice, věnoval se osvětové činnosti, lidové výchově a vystupoval na mnoha přednáškách.⁵⁰

Právě jeho angažovanost v mnoha organizacích a zájem o sociální problematiku mu dopomohly k jeho zvolení na místo karlínského starosty (rok 1919). Ve svém kariérním postupu se dostal až na post primátora hl. města Prahy (1937). Na této pozici setrval až do začátku druhé světové války.

Dlouhou dobu byl členem národně socialistické strany, ale zpočátku se příliš neangažoval a zaměřoval se především na svou práci. To se však změnilo ve třicátých letech, kdy zastával pozici místopředsedy ústředního výboru národně socialistické strany. V té době se z něj stal výrazný sociální politik. Naneštěstí byl hned v den

⁴⁶ KOSATÍK, Pavel. *Jan Masaryk: Pravdivý příběh*. 2000, str. 306

⁴⁷ Tamtéž, str. 310-313

⁴⁸ KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnější osobností veřejného života*. 2010. str. 235-236

⁴⁹ DVORÁKOVÁ, Zora. *Politikové na útěku*. 2004, str. 192

⁵⁰ Tamtéž, str.192

vyhlášení druhé světové války zatčen a transportován do koncentračního tábora. Za jeho zdmí byl vezněn až do osvobození americkou armádou.

Jeho neoblíbenost mezi komunisty sáhá až do první republiky a s každým jeho úspěchem se zvětšovala. Této skutečnosti musel čelit dokonce i v koncentračním táboře. „V běžném táborovém životě žili komunisté i nekomunisté vedle sebe, nevraživost a útoky se objevily především s blížícím se koncem války a osvobozením tábora.“⁵¹

Nejprve mu odmítli poskytnout pomoc, když mu hrozilo, že ho Němci z výstražných důvodů zastřelí.⁵² Podruhé musel komunistům čelit po osvobození tábora spojeneckými vojsky, když se dozvěděl, že mu chtějí znemožnit odchod a návrat zpět do Prahy. I když si toto tvrzení nemohl ověřit, raději zvolil alternativní cestu odchodu a osvobozený tábor opustil tajně.⁵³ Podařilo se mu dostat se až do Londýna, a tak se mohl stát předsedou národně socialistické strany. Znovu se stal také primátorem hl. města Prahy.

Po volbách v roce 1946 se stal prvním místopředsedou vlády a komunisté k němu chovali stále větší odpor. Zenkl se proti nim snažil aktivně bojovat a s nelibostí sledoval jejich rozpínání. Proto se také v roce 1948 rozhodl podat s dalšími ministry demisi, která naneštěstí umožnila rychlý a nenásilný konec demokratického režimu.⁵⁴

Po únorovém převratu byl Zenkl pod neustálým dohledem. Byl přesvědčen, že ho chtějí dohnat k neuváženému kroku, aby ho mohli zatknout. Záminka se však stále nedostavovala a z týdnů hlídání se stávaly měsíce. Dokonce se jej snažili lákat na falešné nabídky pomoci utéct. Zenkl na ně však nikdy nepřistoupil a skutečný útek naplánoval nečekaně přes sympatizující strážce, kteří chtěli utéct s ním.⁵⁵

Útek se jim vydařil a Zenklovi se dostali do Ameriky. Komunisté byli rozhořčeni, protože jak předpokládali, stal se díky útěku jedním z čelních velitelů protikomunistického odboje. Jeho činy byly nadále sledovány komunistickými agenty i v exilu.

Po útěku z rodné země založil Radu svobodného Československa⁵⁶ a stal se předsedou Československé strany národně socialistické v exilu. Obě tyto funkce zastával až do své smrti. Petr Zenkl zemřel 2. listopadu 1975 ve Washingtonu. Jeho

⁵¹ ČEČRDLOVÁ, Jaroslava. *Petr Zenkl, jeden z tvůrců československé demokracie*. 2010., str. 66

⁵² DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Politikové na útěku*. 2004, str. 192,193

⁵³ Tamtéž, str. 65

⁵⁴ ČEČRDLOVÁ, Jaroslava. *Petr Zenkl, jeden z tvůrců československé demokracie*. 2010, str. 100-101

⁵⁵ DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Politikové na útěku*. 2004, str. 197,203-204

⁵⁶ KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnější osobností veřejného života*. 2010, str. 239

přání vrátit se zpět do své vlasti se mu splnilo až o dvacet let později, kdy byla urna s jeho ostatky uložena na pražském Vyšehradě.⁵⁷

2.3. Prokop Drtina

Prokop Drtina patřil ve své době mezi nejdůslednější obhájce demokratického politického systému. Díky své politické aktivitě se dostal v roce 1945 až do čela ministerstva spravedlnosti.

Narodil se 13. dubna 1900 v Praze. Svě dětství vnímal jako šťastné období. Jeho otec byl významný vědec a politik a jeden z prvních žáků T. G. Masaryka. „Vypracoval komplexní program pedagogické reformy a zasadil se o rozvoj ženského školství.“⁵⁸ Po boku Masaryka se věnoval i politické práci.⁵⁹

Matka Olga měla silné umělecké cítění, které přenesla i na své děti. Byla členka Mánesu a Umělecké besedy. Prokop Drtina měl jednu o dva roky starší sestru, která se jmenovala po matce.⁶⁰ „Rodiče jej vychovávali k úctě k demokratickým ideálům a lásce k vlasti, pěstovali v něm intenzivní zájem o politiku a věci veřejné.“⁶¹ Protože byl otec velmi zaměstnaný muž, výchova dětí byla starostí především matky.⁶²

Maturitu složil v roce 1919 a již v závěru studií se začal aktivně podílet na studentském hnutí. Po střední škole se rozhodl pro studium práv. Doktorem práv se stal 14. prosince 1923. Našel si práci ve státní službě na finanční prokuratuře, ale nezůstal zde dlouho, protože 1. října 1924 musel nastoupit prezenční vojenskou službu. Již 29. března 1925 byl však propuštěn „na trvalou dovolenou jako přebytečný“ a znovu se vrátil do státní služby.⁶³

V první polovině dvacátých let byl příznivcem národně demokratické strany. Postupem času mu však směr strany přestal vyhovovat, takže se v roce 1925 stal členem nově ustavené Národní strany práce. Strana práce se však nedokázala prosadit, takže ji

⁵⁷ DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. 1998, str. 211,213

⁵⁸ KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: osud československého demokrata*. 2011, str. 13

⁵⁹ KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnější osobností veřejného života*. 2010, str. 271

⁶⁰ KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: osud československého demokrata*. 2011, str. 16

⁶¹ Tamtéž, str. 18-19

⁶² Tamtéž, str. 29

⁶³ Tamtéž, str. 22-24

Prokop Drtina v roce 1928 opustil a přestoupil k národním socialistům, kde působil až do své smrti.⁶⁴

11. listopadu 1929 opustil finanční prokuraturu a začal pracovat v Kanceláři prezidenta republiky. Nově zvolený prezident si Prokopa Drtinu zvolil jako jednoho ze svých dvou osobních tajemníků a během této služby se spolu sblížili.⁶⁵

Oženil se 7. června 1930 s Ludmilou, dcerou významného obchodníka. Nakonec zůstal bezdětný, i když po dětech velmi toužil.

Dění v Mnichově jej velmi zasáhlo a dokonce uvažoval o sebevraždě. Nakonec se však rozhodl připojit se k odboji, kterému výrazně pomáhal. Na přelomu let 1939 a 1940 utekl do Londýna. V Londýně úzce spolupracoval s prezidentem Benešem. V Československu dosáhl popularity mezi občany svými rozhlasovými projevy, které přednášel pod krycím jménem Pavel Svatý.⁶⁶

Po válce ve své nové funkci ministra spravedlnosti pomáhal odhalovat nečisté komunistické metody a svévolné praktiky Státní bezpečnosti, které považoval za nedemokratické, a proto nepřípustné.⁶⁷

Porážka demokracie v roce 1948 pro něj znamenala národní, ale i osobní katastrofu. Nečekal, že Beneš demisi odstupujících ministrů přijme, když se ukázal počet odstupujících jako nedostatečný.

Vývoj politické situace jej již podruhé natolik ranil, že se s ním již nedokázal smířit a tentokrát se opravdu pokusil spáchat sebevraždu. Vyskočil z okna svého bytu ve druhém patře, ale pád s těžkými zraněními přežil. Na jeho čin se pohlíželo dost kriticky, a to i v nekomunistických řadách. Především kvůli pocitu, že se tak chtěl zbavit své zodpovědnosti.

Noví představitelé státu na něj uvalili vyšetřovací soudní vazbu. Jakmile to bylo možné (počátkem srpna 1948), nechali jej ještě se sádrovým krunýřem převést do vězeňské nemocnice na Pankráci. Zde ho ještě ze začátku směla navštěvovat rodina a dostával aktuální tisk, ale tyto výhody mu skončily na začátku roku 1949.

Poté pro něj nastalo dlouhé období, kdy byl vězněn, nevěděl kde je a co se děje mimo místo, kde byl uvězněn. Byl tak dokonale izolován od venkovního světa. Od

⁶⁴ KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: osud československého demokrata*. 2011, str. 25-27

⁶⁵ KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnější osobností veřejného života*. 2010, str. 271

⁶⁶ KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: osud československého demokrata*. 2011, str. 79-80

⁶⁷ DVORÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. 1998, str. 182

neblaze pověstného lékaře dr. Sommera dostával jakési pilulky, které narušovaly jeho psychiku a trpěl kvůli nim halucinacemi.⁶⁸

K soudu se dostal 14. prosince 1953 (po pěti letech a téměř devíti měsících nezákonné vazby), kde byl odsouzen v tajném přelíčení na 15 let vězení za údajné politické trestné činy. K jeho propuštění však došlo již 10. května 1960, a to na základě tehdejší prezidentské amnestie. V roce 1969 byl v rámci rehabilitačních řízení zcela zproštěn viny. Tento rozsudek však nenabyl právní moci. Pražská prokuratura se proti rozsudku odvolala a na novém projednávání, které se uskutečnilo v březnu roku 1975, byl odsouzen k dalším 6 letům vězení.⁶⁹ Po propuštění z vězení se do politiky již nevrátil. Zemřel v roce 1980 v Praze.⁷⁰

3. Média v období od roku 1945 do roku 1948

3.1. Utváření nové struktury médií

Poválečná atmosféra a nově ustavený vládní program měl velký vliv i na média, která prošla výraznými změnami. V nově uspořádaném Československu měla média sloužit výhradně lidu, a tak se nesměla stát předmětem soukromého podnikání. Tato podmínka měla zamezit jejich zneužití k prosazování osobních zájmů. Státní se stala jak vydavatelství, tak i rozhlas a kinematografie.⁷¹

Tato skutečnost zapříčinila značné zásahy do základní struktury médií. Díky novým pravidlům a nařízením došlo k zastavení vydávání legálních listů, které vycházely za okupace. Některé z nich sice mohly vycházet i nadále, musely však změnit svůj název. Se zákazem pravicových stran došlo k úplnému zákazu veškerého pravicového tisku. V neposlední řadě přestal díky zákazu soukromých vydavatelů vycházet i bulvární tisk, který byl politiky kritizován, a byl považován za bezcenný. Na druhou stranu byl znovu obnoven tisk, který za okupace vycházet nemohl. "Povolení k vydávání tisku mohly od ministerstva dostat státem uznané politické strany, státní

⁶⁸ DVORÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. 1998, str. 185-189

⁶⁹ Tamtéž, str. 190,193

⁷⁰ KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnější osobností veřejného života*. 2010. str. 272, 275

⁷¹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 2010. str. 115

úřady a společenské organizace celonárodního významu.⁷²

3.1.1. Komise pro očistu médií

Vládní program sliboval očistu společnosti od zrádců a kolaborantů, která se týkala i kulturní oblasti. „Takzvanou očistu společnosti pro oblast kultury prováděly stavovské organizace (kulturní svazy), které ustavovaly očistné komise (čestné soudy) a shromažďovaly důkazní materiál. Na jeho základě samy trestaly kolaboranty a také jej poskytovaly soudům pro další řízení.“⁷³ V případě novinářů komise za prvé udávala tresty za jejich odsouzeníhodné chování během války (v případě významných přečinů se novinář mohl dostat až před Národní soud nebo mimořádný lidový soud) a za druhé vydávala potvrzení o jejich bezúhonnosti. Toto potvrzení bylo pro novináře zásadní, protože pokud jej nezískal, nemohl se stát členem novinářské organizace. Bohužel, v některých případech šlo spíše o vyřizování osobních účtů, než o spravedlivý trest za prokázané provinění.⁷⁴

Komunisté měli v této komisi velký vliv a objevovali se také případy, kdy nedlouho po skončení války někteří občané vstoupili do Komunistické strany Československa, případně náhle předložili potvrzení o své spolupráci s nějakou odbojovou skupinou. Oba tyto fakty pak vedly k tomu, že se tito lidé před očistné komise vůbec nedostali, či byli osvobozeni.⁷⁵

3.1.2. Ministerstvo informací a tiskový odbor

Starost o všechny záležitosti týkající se kultury a médií po válce spadala pod nově ustavené ministerstvo informací. Do jeho čela byl dosazen Václav Kopecký, což byl "dlouholetý redaktor Rudého práva, člen vedení KSČ a jeden z tvůrců Košického vládního programu."⁷⁶ Vedoucím tiskového odboru, který měl na starosti záležitosti

⁷² KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 2010. str. 115

⁷³ Tamtéž, str. 119

⁷⁴ V rámci očisty dostalo doživotní zákaz praxe 86 novinářů. Pět novinářů bylo za své přečiny oběšeno, dva tresty smrti nakonec nebyly vykonány a další dva novináři dostali trest doživotní.

Tamtéž, str. 118-120

⁷⁵ BEDNAŘÍK, Petr: *Český tisk v letech 1945–1948*. 2004. str. 9

⁷⁶ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 2010. str. 115

týkající se periodik, se stal František Bauer. Tento politik vedl již za války přípravu nové podoby konceptu českého a slovenského tisku, kterou od jejího konce za souhlasu Kopeckého a stran Národní fronty začal prosazovat.⁷⁷ Na dění ohledně tisku a médií se částečně zaměřovalo také ministerstvo vnitra, které vedl další významný člen komunistické strany Václav Nosek.

3.2. Nástroje komunistů k ovlivňování tisku

Jedním z nejdůležitějších nástrojů ovlivňování počtu a možností vycházejících periodik se stal přiděl papíru, který měl na starosti tiskový odbor. Mezi značné hospodářské problémy ČSR totiž patřil i nedostatek papíru. Významné papírny se nacházely v pohraničních oblastech a po skončení války a odsunu Němců se je nepovedlo znovu zcela zprovoznit. Problémy se týkaly i železniční dopravy, takže se nedařilo zajistit dodávky papíru ze Slovenska. Po celý rok 1945 se nepodařilo situaci výrazněji zlepšit.⁷⁸

Tato situace umožnila komunistům zastavit vydávání všech krajských a jiných místních periodik vydávaných nekomunisty. Ta periodika, která se zákazu vyhnula, byla pod přísnou kontrolou a přiděl papíru je značně omezoval.

Toto však nebyl jediný nástroj, který komunisté dokázali využít ve svůj prospěch. Aby svou sféru vlivu více rozšířili, snažili se obsazovat svými sympatizanty samotné redakce kterýchkoliv vycházejících periodik.⁷⁹ Od května roku 1947 dále začal platit zákon, který nařizoval všem redaktorům povinné členství v novinářské organizaci. To znamenalo, že byla znemožněna práce všem nezávislým novinářům. Podle zákona mohl být kterýkoliv člen na základě disciplinárního stíhání z organizace vyloučen, čímž ztrácel možnost uplatnění v publicistice.

Likvidována však nebyla pouze domácí periodika. Všechny tiskové agentury byly podřízeny centralizaci a objevila se i snaha zastavit příjem nekomunistických periodik ze zahraničí.⁸⁰

Nejen tlak ze strany komunistů, ale i poválečná atmosféra změnila dění přímo

⁷⁷ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 2010. str. 115

⁷⁸ BEDNARÍK, Petr: *Český tisk v letech 1945–1948*. 2004. str. 3,4

⁷⁹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 2010. str. 116,117

⁸⁰ BEDNARÍK, Petr: *Český tisk v letech 1945–1948*. 2004. str. 9

uvnitř redakcí povolených periodik. Většina obyčejných lidí i významných osobností se přiklonila k levici, což se týkalo i novinářů. Kritiku nepřiměřeného jednání komunistů si proto dovolovali pouze významné novinářské osobnosti. Nesouhlasné ohlasy vůči jejich pochybným aktivitám byly vyjadřovány především na stránkách časopisů *Obzory a Vývoj* (tisk lidové demokracie). Jejich ideovými protivníky byly především *Rudé právo* a týdeník *Tvorba* (tisk komunistický).⁸¹

3.3. Otázka cenzury

V poválečném období byla otázka cenzury velmi citlivé téma. Toho si byli politici bez ohledu na příslušnost ke straně dobře vědomi, takže preventivní cenzuru neprosazoval nikdo z nich. Ministr Kopecký prohlašoval, že ministerstvo informací sice usměrňuje tisk, protože „dodává tisku instrukce o čem se má nebo nemá psát, z hlediska vyšších státních zájmů, ale nestanovuje, jak se má psát.“⁸² Přesto mezi komunistickým ministrem informací a tiskem nekomunistických stran vznikalo napětí. Komunisté totiž využívali jiné jim dostupné prostředky k ovlivnění situace v jejich prospěch.

To v důsledku znamenalo, že i když žádná předběžná cenzura nefungovala, média se přesto držela několika základních pravidel – „nekritizovat prezidenta Beneše, činnost vlády, poměry v čs. armádě, odsun Němců a politiku Sovětského svazu.“⁸³

I když by se mohlo zdát, že díky očištění médií a zákazu soukromého podnikání budou média fungovat jako prostředek, který bude sloužit ku prospěchu společnosti, situace byla odlišná. Novináři psali místo v zájmu republiky spíše v zájmu svého vydavatele, což bylo nejvýraznější u deníků politických stran. Výjimkou nebylo ani napadání a obviňování redaktorů jiných deníků.⁸⁴

Někteří nekomunističtí politici dokonce paradoxně požadovali zavedení preventivní cenzury, aby tak oslabili rozpínání komunistů v mediální sféře. Taková cenzura však v platnost nevešla, protože byla komunisty považována za „obnovu nedemokratických metod a vedly by k potlačování svobody slova.“⁸⁵

⁸¹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 2010. str. 124

⁸² Preventivní cenzura fungovala za první republiky, kdy spadala do kompetence ministerstva vnitra.

Tamtéž, str. 116

⁸³ BEDNAŘÍK, Petr: *Český tisk v letech 1945–1948*. 2004. str. 12

⁸⁴ Tamtéž, str. 10

⁸⁵ BEDNAŘÍK, Petr – CEBE, Jan. *Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950*. 2008, str. 54

3.4. Rozdílná situace tisku v Čechách a na Slovensku

Za první republiky v Čechách vycházelo na 150 deníků (rok 1938). V roce 1940 byl jejich počet kvůli válečnému stavu snížen na pouhých 33. Komunistům se po válce podařilo toto číslo ještě o něco málo snížit, takže v roce 1945 jich vycházelo jen 31. Je zřejmé, že nová pravidla schválená Národní frontou (především přerozdělování papíru, zrušení některých politických stran a jejich tisku a zákaz soukromého podnikání v mediální sféře) měla na jejich počet velký vliv.⁸⁶

Výrazná regulace počtu vycházejících titulů a snížení nákladů postupně přispěla ke zmenšování problémů s množstvím papíru. Denní tisk tak mohl v průběhu roku 1946 rozšiřovat rozsah každého vydání.⁸⁷

Na Slovensku byla situace výrazně odlišná. Sice zde fungovala obdoba českého ministerstva informací, ale její vliv na fungování médií byl mnohem menší. Povereníctvo nemělo s ministerstvem průmyslu dohodu o výlučné pravomoci rozdělovat papír pro jednotlivá vydavatelství, takže neovlivňovalo počet vydávaných periodik, výši jejich nákladu, počet stran ani cenu. Na Slovensku tak mohly i nadále vycházet periodika soukromých vydavatelů. V podstatě jediným úkolem, který toto ministerstvo zajišťovalo, byla registrace nového tisku.⁸⁸

3.5. Mocenský převrat a změny po únoru 1948

I když komunisté se zavedením preventivní cenzury nesouhlasili, od druhé poloviny roku 1947 se v Československu objevovaly snahy obnovit alespoň některé z cenzurních mechanismů. Nedařilo se jim totiž potlačovat sílící kritické komentáře.

Přesto se dá říct, že si dokázali do roku 1948 vybudovat informační monopol, který využívali k prosazování svého vlivu. Měli výrazně lepší a také kvalitnější informace, které se v mnoha případech k nekomunistickým poslancům vůbec nedostaly. A nebylo výjimkou, že některé informace se dozvídaly až z komunistického tisku.⁸⁹ Na přední místa v rozhlase během let 1945 – 1947 dokázali dosadit své členy a

⁸⁶ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 2010. str. 117

⁸⁷ BEDNAŘÍK, Petr: *Český tisk v letech 1945–1948*. 2004. str. 6

⁸⁸ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 2010. str. 123

⁸⁹ HANZLÍK, František. *Únor 1948: výsledek nerovného zápasu*. 1997. str. 183

sympatizanty. Při převratu se nakonec ukázalo, že mají mnoho sympatizantů i v redakcích nekomunistického tisku.⁹⁰

Nový koncept, podle kterého se řídili, byl typickým představitelem konceptu typického pro totalitní režimy. Základy tohoto modelu byly okopírovány ze Sovětského svazu. „Média měla vyvolávat masový souhlas obyvatel státu s politikou KSČ. Úlohou cenzury v tomto systému bylo izolovat občana Československa od „nevhodných“ domácích a zahraničních informací.“⁹¹

Většina titulů tisku nekomunistických stran byla zastavena, s výjimkou ústředních deníků a tisku pro funkcionáře. Po sloučení Čs. sociální demokracie s KSČ zanikl v létě 1948 sociálnědemokratický tisk. V průběhu roku 1948 získal rozhodující slovo při řízení veškerého tisku a vydávání závazných směrnic tiskový odbor Ústředního výboru KSČ. Dále byla také výrazně změněna struktura tisku různých společenských organizací a institucí.⁹²

Další důležitá změna, která ovlivnila způsob psaní, byla, že za celý obsah periodika zodpovídal jeho šéfredaktor. Pokud měl tedy ve své redakci někoho příliš kritického, nesl odpovědnost za jeho chování. Proto bylo častým řešením se takového jedince zbavit. Ve většině případů však stejně byla většina vedoucích redaktorů dosazena komunisty, takže kritické komentáře nebyly akceptovány.⁹³

4. Krčmaňský případ

Celý rok 1947 byl ve znamení velkého napětí mezi komunistickými a nekomunistickými stranami a každá zpráva, která mohla ovlivnit politickou situaci, byla ve společnosti považována za velmi významnou. V takové atmosféře, se stala zpráva o atentátu na tři nekomunistické ministry případem, který nabýval o to větší významnosti.

V Československu nebyla společnost na politické atentáty zvyklá a pro takový způsob politického boje mezi stranami lid neměl pochopení.⁹⁴ „Národní socialisté

⁹⁰ BEDNAŘÍK, Petr – CEBE, Jan. Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950. 2008, str. 53

⁹¹ Tamtéž, str. 55

⁹² BEDNAŘÍK, Petr: Český tisk v letech 1945–1948 . 2004. str. 14

⁹³ KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie.* 1994, str. 14

⁹⁴ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny: 1948.* str. 138-139

usoudili, že jde o výsledek až nenávistně vedené kampaně ohledně milionářské dávky a tedy produkt nějaké skupiny komunistických extremistů.⁹⁵

Prokop Drtina i Petr Zenkl byli pod soustavným útokem komunistů již delší dobu, protože proti praktikám komunistů otevřeně vystupovali a při hlasování o milionářské dani byli zásadně proti. Jan Masaryk se dostal do jejich nepřízně především díky svému vyjádření k milionářské dávce, kdy sice nehlasoval, ale komunisty podpořit nehodlal.⁹⁶

„Komunisté na druhou stranu obvinili národní socialisty, že si tento neobratný atentát sami objednali, aby se zviditelnili a zkomplikovali nejrůznější jednání.“⁹⁷

4.1. Průběh atentátu

Dne 10. září 1947 byl v dopoledních hodinách doručen do předsednictva vlády ve Strakově akademii balíček pro místopředsedu vlády Petra Zenkla. Stejný balíček byl doručen i na adresu ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny. Poslední balíček, který byl odeslán ministru zahraničí Janu Masarykovi, byl později zajištěn policisty na poště. Jeho odeslání se totiž opozdilo kvůli špatné doručovací adrese. Vyšetřující jej tak stihli zajistit dříve, než se dostal do místa určení.

Balíček pro dr. Petra Zenkla byl doručen nejprve do ústředního sekretariátu národní sociální strany. Tam ho převzal tajemník předsednictva, kterému se však zdál podezřelý. Proto jej i s tímto upozorněním odevzdal s ostatní poštou. Na předsednictvu vlády měli stejný pocit, a tak se jali balíček prozkoumat. Po jeho opatrném otevření zjistili, že se nejspíš jedná o nějaký druh výbušniny, a proto přivolali policii.

U ministra Prokopa Drtiny se dostal balíček do rukou ministrova tajemníka. Tomu se krabička zdála též podezřelá a rozhodl se ji otevřít. Po jejím prozkoumání se přítomní úředníci vylekali a odnesli ji do zahrady. Poté vyčkali na ministra, který stejně, jako místopředseda vlády, nařídil zavolat policii.⁹⁸

⁹⁵ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny: 1948*. str. 139

⁹⁶ Tamtéž, str. 140

⁹⁷ Tamtéž, str. 139

⁹⁸ DVORÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. 1998, str. 14-17

4.2. Počátky vyšetřování atentátu

Vyšetřování začalo na poště, odkud byly dotyčné balíčky odeslány. Adresa odesílatele byla u všech stejná, jenom na jednom z nich se lišilo jeho jméno. Také se podařilo získat popis podezřelé osoby, ale bohužel nebyl dostatečně specifický. Od té chvíle se rozjelo rozsáhlé vyšetřování a výsledky těch lidí, kteří přišli s balíčky do styku. Noviny publikovaly své výzvy, aby se přihlásil kdokoli, kdo by o případu něco věděl a objevil se v nich i přesný popis krabiček.⁹⁹ I v kinech se od 3. do 9. října promítal dokumentární film, který o atentátu podával informace a ukazoval doličné předměty. „Komunistická bezpečnost se ujala vyšetřování ve velkém stylu, první dny bylo údajně nasazeno 400 pracovníků bezpečnosti a veřejnost byla informována o všech možných maličkostech.“¹⁰⁰

Vysoká odměna za dopadení pachatele a další odměna za poskytnutí informace, která by vedla k dopadení atentátníka, iniciovaly četná udání, která bylo nutné prošetřit. Bohužel, v drtivé většině tyto informace nikam nevedly.

4.3. Státní bezpečnost a průběh jejího vyšetřování

Bezpečnostní složky zveřejnily první závažná fakta 14. září 1947. První závěry ukazovaly, že odeslané krabičky jsou domácí výroby z období protektorátu a vyrobil je vršovický obuvník Stanislav Pilař. Dále také bezpečnost zajistila obchod s dárkovým zbožím, kam prodal posledních 45 kusů. Tamní prodavačky potvrdily, že prodaly právě tři krabičky několik dní před atentátem a souhlasil i papír použitý k jejich zabalení.¹⁰¹

I přes vyšetřování Státní bezpečnosti a podávaným informacím o jeho průběhu, se při sledování jejich postupu ukazovalo, že se v podstatě k vyřešení případu nijak zvláště nepřibližují. Časem se zprávy o atentátu kvůli nedostatku nových informací objevovat v podstatě přestaly.

O situaci informovala i západní média (týdeník Time), která se o celé situaci vyjadřovala v neprospěch komunistů. „Ačkoliv článek obsahoval některé výmysly (jakože balíček byl poslán i Benešovi) a sensacektivá zkruslení, přesto byl pro

⁹⁹ DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. 1998. str. 18

¹⁰⁰ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny: 1948*. str. 139

¹⁰¹ DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. 1998. str. 23,24

představitel KSC nepříjemným upozorněním, že se situace v ČSR západním očím jeví jako příprava na komunistický diktát.¹⁰²

4.4. Krčmaňská aféra – zapojení justičních orgánů do vyšetřování

Zvrat při vyšetřování nastal po objevení nové stopy, která vedla do Krčmaně (vesnice nedaleko Olomouce). Bývalý krčmaňský starosta Loveček si všiml obrázků krabiček v novinách a uvědomil si, že stejné krabičky viděl u svého kamaráda Jany Kopky. Kopka byl stolař, který měl své stavení nedaleko Lovečka, a byl zaníceným členem KSC. Loveček dokonce slyšel Kopku o těchto krabičkách mluvit a došlo mu, že by mohl mít s atentátem něco společného, protože se tak nepřímou vyjadřoval.

Nejdříve nevěděl, jak má s informací naložit, ale nakonec se několik dní poté rozhodl situaci ohlásit. „To už byla vyhlášena národně socialistická odměna za uvedení na stopu pachatele, a proto se později někteří domnívali, že zejména kvůli ní šel oznámit, co věděl.“¹⁰³ Dalším motivem mohl být strach z odhalení jeho role při dalším možném průběhu vyšetřování.

Bývalý starosta byl na pochybách také v otázce, kam má své podezření nahlásit, protože se jednalo o velmi významný zločin. Nakonec se neobrátil na bezpečnost, ale rozhodl se pro sekretariát národně socialistické strany v Olomouci. Zde popsal vše, co v souvislosti s atentátem viděl a vyslechl.¹⁰⁴

Přes několik pracovníků úřadu a poslanců se informace dostala až k Vladimíru Krajínovi. Ten svolal důvěrnou schůzi několika předáků národně socialistické strany, kteří se shodli, že vyšetřování ministerstva vnitra nikam nevede, a proto by se měli do vyšetřování aktivně zapojit také.¹⁰⁵

Stále častěji se totiž objevovaly pokusy komunistů o zpomalení nebo znemožnění pokračování vyšetřování prostřednictvím bezpečnostních složek. Komunisté stopu z Krčmaně znevažovali a nechali propustit dosud zadržené podezřelé. Představitelé národní sociální strany se rozhodli, že zahájí vlastní vyšetřování případu

¹⁰² DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. 1998. 24-26

¹⁰³ Tamtéž, str. 29

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 27,29

¹⁰⁵ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny: 1948*. str. 140

za pomoci justičních orgánů, které spadaly pod ministerstvo spravedlnosti, které měli pod svým vedením.¹⁰⁶

4.5. Vyšetřování krčmaňské stopy justičními orgány

Vyšetřování začalo nanovo. Analýza krabiček použitých k atentátu vyloučila stopu vedoucí do Prahy, na kterou se velmi dlouho soustředila bezpečnost. Vyšetřování nakonec vedlo k odhalení širšího okruhu lidí, kteří byli převážně komunistického smýšlení. Komunisté se snažili bránit své jméno a vyšetřování justičních orgánů po celou dobu jeho trvání znesnadňovali.¹⁰⁷

V pátrání se i přes nesnadné podmínky ministerstvu spravedlnosti dařilo, a tak se komunisté pokusili odstranit nejvýznamnějšího aktéra vyšetřování - státního zástupce Doležela. To se jim nepodařilo, ani když se pokusili využít jeho možné prohřešky za druhé světové války.¹⁰⁸

Všechny informace, které podporovaly spojitost dění v Krčmani s atentátem, byly komunisty označovány za politický boj národně socialistické strany, která chce z komunistů udělat stranu usilující o násilnou diktaturu. Se závěry vyšetřování nesouhlasili a odmítali očerňování celé strany, i kdyby se nakonec ukázalo, že aktéři členy jejich strany byli.¹⁰⁹ „Celá událost se tedy stala jednou velkou konfrontací, mnozí autoři se domnívají, že měla být cestou k otevřenému střetu.“¹¹⁰

4.6. Únorový převrat a jeho vliv na vyšetřování krčmaňské stopy

Po únorovém převratu se situace zcela změnila. Komunisté zatkli několik hlavních aktérů zainteresovaných ve vyšetřování krčmaňské stopy. 9. dubna 1948 získali prohlášení od hlavního svědka Lovečka, který se rozhodl změnit svou výpověď a náhle tvrdil, že si vše vymyslel kvůli vypsané odměně.

¹⁰⁶ DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. 1998, str. 37

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 66

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 75

¹⁰⁹ Tamtéž str. 84

¹¹⁰ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny: 1948*. str. 141

Změna v politickém režimu země ovlivnila situaci natolik, že se z postižených stali pachatelé a z pachatelů nevinní, kteří byli propuštěni na svobodu a s případem nebyli nadále spojováni.¹¹¹ Novou a oficiální verzí případu se stala ta, podle níž byla celá aféra připravena národními socialisty a byla namířena proti komunistům.

5. Krčmaňský případ a jeho obraz v tisku

Analýza se týká tisku dvou nejvýznamnějších politických stran té doby. KSČ a jejího ústředního deníku Rudého práva a strany národně socialistické a jejího ústředního deníku Svobodného slova. Tyto politické strany nebyly jen stranami nejvýznamnější, ale byly do případu a jeho vyšetřování také nejvíce zainteresovány.

Období, které podléhá analýze, je vymezeno ode dne spáchání atentátu (10. září 1947) do konce měsíce dubna roku 1948. Datum konce sledovaného období je určen dva měsíce po únorovém převratu, aby bylo možné postihnout změny, které tato skutečnost zapříčinila.

Analyzované období je rozděleno na tři části. První z nich začíná dnem, kdy byl atentát spáchán a trvá do 19. listopadu 1947. Jedná se o období, kdy došlo ke spáchání atentátu a objevila se první vlna zpráv, která informovala o jeho průběhu a o vyšetřování Státní bezpečnosti. Druhé období začíná dnem, kdy se objevila první zpráva o krčmaňské stopě (20. 11. 1947) a trvá až do únorového převratu. Zprávy týkající se interpelačních dní jsou porovnány se záznamy ze schůzí sněmovny, ale žádné nepřesnosti nebo odlišnosti, které by tisk nezveřejnil, se neobjevily. Poslední část se věnuje období od převratu do konce sledovaného období (30. 4. 1948).

Analýza se soustředí především na rozdíly v prezentaci atentátu a jeho vyšetřování u těchto dvou periodik s ohledem na jejich politickou orientaci. Zabývá se četností výskytu zpráv, vztahem titulků k textu zpráv, výběrem informací a jejich zkreslováním a celkovým zabarvením otisknutých článků. Důležitou součástí je popis vztahu mezi těmito deníky a jejich vzájemného osočování během informování o atentátu a postupu jeho vyšetřování.

¹¹¹ DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. 1998, str. 153

5.1. První vlna zpráv o atentátu (11. září 1947 – 19. listopad 1947)

5.1.1. Svobodné slovo

Svobodné slovo se v tomto období situací ohledně spáchaného atentátu věnuje mnohem více a pečlivěji, než je tomu u Rudého práva.¹¹² Z části je vyšší počet zpráv zapříčiněn tím, že dva z ministrů, na které byl atentát spáchán, byli národní socialisté. Svobodné slovo jako ústřední deník této strany vícekrát otisklo různá blahopřání ministrům k jejich bezúhonnému přežití a odsouzení činu různými institucemi, což počet zpráv značně navýšilo.

Bezprostředně po spáchání atentátu se v jednom vydání objevuje i více zpráv s touto tematikou najednou. Postupně se však jejich četnost snižuje. Zlom přichází po 20. září, kdy začnou zprávy kvůli nedostatku nových informací mizet z titulních stran a jejich počet se výrazně snižuje. Poslední zpráva z této první vlny, která oznamuje jen to, že pátrání se nikam neposouvá, se objevuje 4. listopadu 1947, a to po skoro měsíční odmlce od zprávy předchozí (z 1. 10. 1947).

Po útoku je významnost tématu podporována umístováním zpráv o atentátu na titulní stranu deníku a výraznými titulky. Pokud novinový článek informuje o více záležitostech, titulek se zaměřuje na dění kolem atentátu a ostatní informace jsou zmíněny až v podtitulku nebo přímo v textu. Nejvíc prostoru měl případ ve vydání druhý den po atentátu, kdy je titulní strana (vyjma jediné zprávy) věnována pouze tomuto tématu.

Autoři samotní tuto událost označují jako jednu z nejvýznamnějších událostí poslední doby. „Událost, která v posledních dnech vyvolala vedle atentátu na tři ministry největší politický rozruch...“¹¹³, „Při sobotní schůzce s představiteli státní a národní bezpečnosti jsme se zeptali i na osud dvou nejsensačnějších domácích afér: v první řadě na výsledek vyšetřování zamýšleného pumového atentátu na ministry...“¹¹⁴

I když byl atentát spáchán i na ministra Jana Masaryka, Svobodné slovo se zaměřuje předně na své dva členy – dr. Zenkla a dr. Drtinu. Tato okolnost může být také do jisté míry způsobena tím, že Masarykův balíček byl zabaven již na poště. Deník se

¹¹² Ve Svobodném slově se objevuje zhruba třikrát víc zpráv, které o činu informují nebo se k němu nějakým způsobem vztahují.

¹¹³ Neklid v soc. demokracii. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 14.9., str. 2.

¹¹⁴ Vyšetřování atentátu na mrtvém bodě. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 4.11., str. 4.

totiž z počátku hojně věnoval roli úředníků, kteří balíčky za ministry převzali. Dále se také většina blahopřání, které byly listu zaslány, týkala buď všech tří ministrů dohromady nebo přímo Zenkla a Drtiny. Blahopřání jen Masarykovi se objevuje výjimečně.

Ve zprávách je všeobecně přikládána důležitost postoji společnosti. Atentát je dle listu na československé poměry neobvyklý a neslučuje se s demokratickými principy, které národní socialisté zastávají. Jednotlivé zprávy oznamují, že celou společnost čin velmi pobouřil a že jej veřejnost odsuzuje. Při referování o postoji a názorech veřejnosti, se Svobodné slovo odvolává na několik skutečností.

Zdůrazňuje počty dotazů na případ a četná blahopřání ministrům, které lidé do redakce neustále zasílají. „docházejí v těchto dnech stovky telegramů a dopisů“¹¹⁵, „Na adresu národněsocialistických ministrů (...) stále docházejí dopisy a telegramy vyslovující radost nad tím, že se zločinné ruce nepodařilo dokonat zamýšlené dílo vražedného pokusu.“¹¹⁶, „Není ani možné zaznamenat všechny dopisy a telegramy, které došly a stále ještě přicházejí na adresu náměstka předsedy vlády dr. Petra Zenkla a ministra spravedlnosti dr. Prokopa Drtiny.“¹¹⁷ U těchto blahopřání je mimo jejich počet zdůrazňována i různorodost politické příslušnosti jedinců a různorodost institucí, které se k atentátu vyjadřují.

Vyjma blahopřání a odsouzení činu tyto dopisy nejčastěji vyjadřují sympatie k ministrům a chválu za jejich dosavadní práci, při které hájili svobodu a demokracii. „Hraničáři z Horšovskotýnska píší, že zločin vyvolal velké rozhořčení nad tím, že měli být postiženi zastánci spravedlnosti a právního řádu v našem státě, a děkují za dosavadní práci pro národ.“, „Děčínští krajané posílají projev nejhlubší oddanosti a děkují osudu, že nedopustil, aby byl dokonán hnusný teroristický čin proti osobám bojujícími za svobodu a demokracii.“¹¹⁸ Svobodné slovo také uvádí, že lid odsuzuje komunistickou kampaň. Mezi otisknutými názory se však žádný takový příklad nenalézá. Druhý den po atentátu Svobodné slovo přináší názory „lidu z ulice“, které znovu podporují stanovisko redakce a strany.

Zaslaná blahopřání a odsuzování činu vede stranu k přesvědčení, že jejich demokratické cíle a aktivity jsou správnou cestou a těší je podpora „všech slušných lidí“. K těmto zprávám se přidávají ještě otiskovaná odsouzení činu vládními

¹¹⁵ Stovky blahopřání. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 14.9., str. 1.

¹¹⁶ Další blahopřejné telegramy. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 18.9., str. 2.

¹¹⁷ Také Vídeň proti atentátu. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 21.9., str. 2.

¹¹⁸ Zlo nezvítězilo nad pravdou. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 20.9., str. 3.

organizacemi a stranami. Zároveň s tím se Svobodné slovo udivuje nad tím, že vláda a některé z politických stran atentát dosud neodsoudily. Když na svých stránkách tento postoj uveřejní, hned druhý den se v deníku objeví zpráva, ve které vláda čin odsuzuje.

Atentát je deníkem považován za vážné ohrožení životů a považuje za velké štěstí, že nikdo nezemřel. Důkaz jeho ničivosti je podpořen rekonstrukcí atentátu, která nebezpečnost výbušnin potvrdila.¹¹⁹ Svobodné slovo zdůrazňuje závažnost tohoto činu a dodává k tomu, že se nejedná o útok na jednotlivce nebo stranu, ale na celý stát a jeho demokratické principy.¹²⁰

Role úředníků, kteří přišli s balíčky do styku, je deníkem velmi vyzdvižována. V případě figurují jako ti, kteří díky své obezřetnosti a prozíravosti zabránili obrovskému neštěstí a zachránili ministry a zastánce demokratických principů. „Ostražitostí úředníků kabinetu obou ministrů bylo zabráněno neštěstí“¹²¹, „Jejich rozvahou bylo zabráněno neštěstí, jehož dosah si nemůžeme ani představit.“¹²²

Od prvního dne, kdy o atentátu Svobodné slovo informuje, zároveň sděluje, že nechce předbíhat výsledky vyšetřování. Toho se však dopouští hned druhý den, kdy vinu přisoudí komunistům. Neřeší přitom, kdo konkrétně čin spáchal, ale či je vina, že k němu vůbec došlo.

O vyšetřování vedeném bezpečností se deník vyjadřuje tak, že věří, že bude objektivní a v zájmu demokracie a veřejnost bude dostávat pravdivé informace o jeho průběhu. V některých zprávách se objevují také narážky na její postupy, které ve vládě vyvolávají spory.

Zprávy ostatního tisku mimo Rudé právo jsou komentovány jen výjimečně, a to v souvislosti s tím, že na svých stránkách vyjadřují své pochybnosti o nebezpečnosti atentátu. Svobodné slovo informuje o skutečnostech, které považuje za dostatečně významné a průkazné k vyvrácení těchto pochybností a věří, že tímto je přesvědčí.

5.1.2. Rudé právo

Oproti Svobodnému slovu se Rudé právo v tomto období na atentát zaměřuje mnohem méně. Již z titulků zpráv je zřejmé, že jeho postoj k celé situaci je značně

¹¹⁹ Výrobce krabiček na třaskaviny zjištěn. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 13.9., str. 1.

¹²⁰ Pokus o atentát na dr. Zenkla a dr. Drtinu. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 11.9., str. 1.

¹²¹ Pokus o atentát na dr. Zenkla a dr. Drtinu. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 11.9., str. 1.

¹²² Pokus o atentát na dr. Zenkla a dr. Drtinu. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 11.9., str. 1.

odlišný. Zatímco u Svobodného slova je ve většině případů na první pohled zřejmé, o jakou kauzu se jedná a že se jedná o informaci významnou, u Rudého práva z titulku často není jasné, k čemu se bude zpráva vztahovat. Někdy je informace o atentátu připojena k podle nich významnějším problémům, což je u Svobodného slova přesně naopak.

Situaci kolem atentátu nevnímá jako tolik závažnou a bere ji spíše jako pouhou snahu o vyvolání sensace. Celkově se zaměřují na odlišné aspekty případu a ty stejné často popisují jinak. Zprávy popisující atentát jsou buď ryze informativní, nebo celý případ značně zlehčují. V některých případech dokonce atentát zesměšňují, což se jeví jako velmi nemístné jednání. Atentát v podstatě není ani za opravdový atentát považován. Rudé právo o něm píše jako o „tak zvaném atentátu“, nebo je slovo atentát uváděno v uvozovkách. Jako Svobodné slovo se také odkazuje na okolnosti, za kterých vznikl, ale situace je podávána tak, že komunisté odhalili ty špatné, co hájí milionáře na úkor lidu. Tím proti sobě obrací i své vlastní členy.

Úředníci jako zachránci ministrů vnímání nejsou. List poukazuje na skutečnost, že úředníci na ministerstvech otevírají všechny balíčky, které ministrům někdo zašle.¹²³ Tvrdí také, že s touto skutečností je každý dobře seznámen. Atentát kvůli tomu získává posměšné pojmenování a je Rudým právem a komunisty nazýván „atentátem na uklízečky a sekretáře“¹²⁴, čímž celý čin velmi zlehčují. I přesto některé jejich zprávy tvrdí, že balíčky byly otevřeny kvůli tomu, že se úředníkům zdály být podezřelé.

Historika, kterou je celá situace ještě více zlehčována, se týká toho, jak se prochází komunističtí ministři po Václavském náměstí a nebojí se, že se jim něco stane, protože „oni si přeci žádné balíčky neobjednali“.

Také nebezpečí výbuchu balíčků je listem značně zlehčováno. Uvádí, že „na ministerstvu spravedlnosti vznikla prý možnost neštěstí jen proto, že úředníci – ač byli varováni – zacházeli s krabičkou neopatrně.“¹²⁵ U dalších balíčků nebezpečí nevzpomínají.

Dále se Rudé právo zaměřuje na podle nich podezřelé okolnosti, které průběh atentátu provázely. Poukazuje na to, že tisk národních socialistů před atentátem upozorňoval na to, že komunisté chystají „nějakou tajnou akci“ a náhle byl spáchán atentát na dva z jejich ministrů, což považují za podezřelé. Dále se udivuje nad tím, že

¹²³ Použité zdroje tuto informaci ani nepotvrzují, ani nevyvracejí, ale zdá se být logická.

¹²⁴ Sence a záhady kolem „atentátu“. *Rudé právo*. 1947, roč. 27, 12.9., str. 1

¹²⁵ Složitě putování „pekelných strojů“. *Rudé právo*. 1947, roč. 27, 13.9., str. 1

byly nálezy výbušnin ohlášeny se značným zpožděním. Tyto okolnosti Svobodné slovo vůbec nezmiňuje a ani tyto zprávy Rudého práva nijak nekomentuje.

Rudé právo také zveřejňuje názory veřejnosti na čin, ale pouze jednou. Výběr výpovědí podporuje jejich postoj k situaci stejně tak, jak tomu bylo u Svobodného slova. Obdobně jako Svobodné slovo uvádějí, jaká je politická příslušnost odpovídajících, ale zdůrazňují názory nekomunistů.

Oproti Svobodnému slovu, které práci bezpečnosti ve většině případů pouze věcně popisuje nebo vyslovuje své pochyby vůči jejich praktikám, Rudé právo práci bezpečnosti vyzdvihuje a chválí.

Dále stejně jako Svobodné slovo často vyzývá veřejnost, aby byla nápomocna při vyšetřování. U jednoho z těchto apelů je zajímavé, že vyzývají veřejnost předně ne kvůli dopadení pachatele, ale kvůli nebezpečnosti výbušnin.

Ostatní tisk je v případě Rudého práva využíván jako další opora komunistického postoje k situaci. Je porovnáván s psaním Svobodného slova, které je považuje za nemístné. „S provokativními palcovými titulky „Svobodného slova“ celkem vhodně kontrastuje nadpis „Svobodných novin“: Opatrnost zachránila sekretáře ministrů.“¹²⁶

5.1.3. Vina komunistické kampaně nebo odvádění pozornosti od milionářské daně?

Pro toto období (10. září – 19. listopadu 1947) je pro oba deníky příznačné, že spolu při informování o atentátu vedou dialog. Deníky se navzájem obviňují z překrucování informací, využívání případu pro své politické cíle a z předbíhání výsledků vyšetřování. Oba deníky toto jednání připisují povaze a metodám deníku druhého. Také se oba shodně vyjadřují tak, že jsou na nekalé praktiky druhého deníku už zvyklí, takže je toto jednání nepřekvapuje. Vzájemná kritika deníků je v některých případech opravdu nevybíravá.

Ze zpráv, které by měly čtenáře informovat o průběhu vyšetřování tohoto závažného zločinu, se tak v podstatě od začátku stává místo pro politický boj těchto dvou stran.

¹²⁶ Neprozřetelná prozřetelnost *Rudé právo*. 1947, roč. 27, 13.9. str. 2.

Den po atentátu, kdy se objevily první zprávy s informacemi o situaci, se Svobodné slovo ještě zdržuje soudů o tom, kdo čin mohl spáchat a sděluje pouze stručné informace o jeho průběhu.¹²⁷ Rudé právo ten den na konci svého článku uvádí, že se jedná o čin protistátních živlů a že se jedná o provokaci, ale své tvrzení dál nijak nekonkretizuje.

Tato situace se změní hned druhý den, kdy oba deníky vyjadřují své domněnky o důvodech spáchání činu a jeho pachatelích. Svobodné slovo uvádí detailnější informace o případu, vyjádření lidu a dvě zprávy, které uvádějí postoj národních socialistů k případu. Atentát podle nich zavinila komunistická propagandistická kampaň kolem milionářské daně a pranýřování ministrů, kteří s ní nesouhlasili (včetně Zenkla a Drtiny). Je zajímavé, že se ze začátku ve zprávách autoři vyhýbají pojmenování strany nebo tisku, ale vždy je popisují tak, aby bylo pochopitelné, koho mají na mysli. „...se v posledních dnech soustředila nenávistná agitace rozsáhlého aparátu naší největší vládní strany.“¹²⁸, „v důsledku štvanic a hrubých osobních útoků které byly v posledních dnech určitou částí československého tisku namířeny proti představitelům čs. strany národně-socialistické...“¹²⁹

Rudé právo na druhou stranu spatřuje viníka někde jinde. Smyslem činu je podle něj odvrácení pozornosti od milionářské daně. Čin je připsán reakci a je zdůrazněno, že tento způsob boje je typický pro „buržoazii, která stojí před zánikem“, ale že takový čin jejich pozornost od boje za milionářskou daň odvrátit nedokáže. V prvním článku se objevují pouze narážky, ale ani národní socialisté, ani Svobodné slovo přímo neoznačuje.

Další článek národní socialisty již otevřeně obviňuje. „Je známo, jakými byli němečtí národní socialisté mistry ve využívání různých těch atentátů pro své politické cíle. Zdá se, že se čs. národní socialisté od nich leccos z tohoto umění naučili.“¹³⁰ Zdůrazňuje okolnosti odhalení těch, kteří hlasovali proti milionářské dani, a jak to vyvolalo odpor i v jejich vlastních řadách.

Cituje Svobodné slovo, které důvod spáchání činu vidí v nenávistné komunistické kampani. Rudé právo projevuje rozhořčení nad tím, že Svobodné slovo nečeká na výsledky šetření. „Kdyby se např. zjistilo, že onen „atentát“ podnikl nějaký agent zahraniční špionážní služby, nic nevadí, vinní jsou tak jako tak komunisté, neboť

¹²⁷ Pokus o atentát na dr. Zenkla a dr. Drtinu. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 11.9., str. 1.

¹²⁸ Proč atentát?. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 12.9., str. 1.

¹²⁹ Zájem republiky: zachovejte klid. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 12.9., str. 1.

¹³⁰ Sensace a záhady kolem „atentátu“. *Rudé právo*. 1947, roč. 27, 12.9., str. 1

Svobodné slovo to ví předem.¹³¹ Vyjadřuje svůj názor, a to že byl atentát objednan národními socialisty. Na konec článku přidává vtip, který o atentátu koluje, aby vykreslil atmosféru, která podle něj panuje mezi lidmi.

Rudé právo průběžně upozorňuje na skutečnost, že k atentátu došlo zrovna v době, kdy národní socialisté zvýhodňují milionáře na úkor lidu. Usuzuje, že se s odporem nedokázali vyrovnat jinak, a tak si tento atentát národní socialisté objednali sami, aby odvrátili pozornost od skutečných problémů a komunisty tak očernily.

Svobodné slovo na druhou stranu informuje o tom, že bezpečnost objednaní atentátu vyvrátila. Podivuje se nad psaním Rudého práva, které tvrdí, že byl atentát objednan a způsob, jakým se k němu vyjadřuje. „Divíme se jen nad mravní úrovní Rudého práva, kde se píše s cynismem hodným nacismu o tom, že atentát byl objednan!“¹³²

Při obhajobě proti nařčením tisku národních socialistů Rudé právo využívá různé praktiky. Obrací se do minulosti, aby bylo zřejmé, že komunisté tento způsob boje odmítají. Uvádí, že jsou to kapitalisté, kteří tímto způsobem bojují proti nastupujícímu socialismu. Dále Rudé právo často zesměšňuje vyjadřování Svobodného slova k atentátu, které považuje za „špatnou detektivku“. Vidí v jeho vyjadřování propagandu strany a součást jejich nečistého politického boje, čímž chtějí vyvolat nevraživost vůči komunistům.

Svobodné slovo viníka spatřuje v KSČ a vyjadřování jejího tisku. Vládní krize a neúroda ve vládě vyvolaly velmi napjatou atmosféru a při projednávání tzv. milionářské daně komunisté využili tisk pro své politické cíle. Osočuje Rudé právo, že veřejnosti o celé situaci podává pouze povrchní a populistické informace, které situaci značně zkreslují.

Ale s nedostatkem nových informací se postupně vytrácí i vzájemné napadání deníků a zprávy jsou spíše informativní.

¹³¹ Sensace a záhady kolem „atentátu“. *Rudé právo*. 1947, roč. 27, 12.9., str. 1

¹³² Atentát – nic zvláštního?. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 14.9., str. 2.

5.2. Druhá vlna zpráv – Krčmaňská aféra (20. listopad 1947 – 25. únor 1948)

5.2.1. Svobodné slovo

I v tomto období je počet zpráv o pokračování vyšetřování ve Svobodném slově znovu výrazně vyšší a zprávy jsou detailnější. Svobodné slovo považuje zveřejnění nové stopy, která by mohla být v souvislosti se spáchaným atentátem, za úžasný převrat ve vyšetřování. Zdůrazňuje, že se již zdálo, že případ zůstane nevyřešen a zapadne mezi ostatní případy, které bezpečnost nedořešila, ale nyní vysvitla nová naděje na dopadení pachatele.

Postupně se čtenář Svobodného slova dozvídá všechny dostupné informace o průběhu vyšetřování, které jsou médiím poskytnuta. Informuje o provedených zatčeních, postupně se objevují i jejich jména a stále více detailnější informace o průběhu šetření.

Významným obratem je otisknutí prohlášení ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny během třetího interpelačního dne, kdy velmi detailně popisuje průběh vyšetřování justičních orgánů a jeho prozatímní závěry.

Svobodné slovo zdůrazňuje úspěšnost vyšetřování justičních orgánů a každý další krok a zatčení podezřelých považuje za úspěch a pokrok.

5.2.2. Rudé právo

Rudé právo se o krčmaňské stopě vyjadřuje mnohem více zdrženlivě a po obviněních vznesených ministrem spravedlnosti začne tuto stopu znevažovat. Dále začne obviňovat ministra spravedlnosti Drtinu ze zneužití parlamentní tribuny ke stranickopolitickým cílům a zpochybňovat funkčnost justičních orgánů. Zvláště velká nelibost je na stranách tohoto deníků vyjadřována k obvinění týkajícího se nálezu zbraní a naznačované spojitosti se členy a zaměstnanci KSČ.

5.2.3. První interpelační den

Na dotaz ohledně vyšetřování stopy vedoucí do Olomouce ve sněmovně odpověděl jak ministr vnitra Nosek, tak ministr spravedlnosti Drtina. Oba deníky na svých stránkách o odpovědích informují více méně shodně.

Drtina v prohlášení oznamuje, že nechce předbíhat vyšetřování, ale že pokládá dosavadní výsledky za úspěšné, protože bylo bezpečně zjištěno, že v Krčmani byla zjištěna trestná činnost. To podle něj dokazuje, že soudní vyšetřování přispělo k řešení případu. Jeho projev popírá některá sdělení o pátrání, které uvádí ministr vnitra. Nakonec uvádí, že „další výsledky dosavadního vyšetřování nelze zatím sdělovat v zájmu nerušeného chodu dalšího vyšetřování.“¹³³

Nosek naopak podává velmi obšírnou zprávu o celém postupu vyšetřování od jeho úplného začátku. Oznamuje, že chtěl učinit prohlášení již dřív, ale udělat to protože by tak mohl poškodit průběh vyšetřování. Bohužel, Krajina v této záležitosti podal trestní oznámení a informoval o ní i tisk. Obhajuje jak to, že neinformovali veřejnost o nově nalezené stopě vedoucí do Krčmaně, tak jednání bezpečnosti v začátku vyšetřování.

Stěžuje si na potíže, které byly bezpečnosti během vyšetřování činěny a nyní jsou jí činěny znovu. Detailně popisuje rozsah vyšetřování a práci bezpečnosti přitom vyzdvihuje. Při pátrání podle něj bylo usilováno především o to, aby se z vyšetřování nestal stranickopolitický boj, vzhledem k okolnostem, ve kterých vznikl a pochvaloval si zdrženlivost tisku. Po 20. listopadu podle něj však byla tato zdrženlivost tisku porušena neseriózním psaním určité části tisku o postupu vyšetřování, což způsobilo rušivý zásah do postupu vyšetřování.

5.2.4. Třetí interpelační den

Svobodné slovo o tomto interpelačním dni informuje předem, protože tam vystoupí Prokop Drtina se svým prohlášením o postupu vyšetřování „atentátů na tři členy československé vlády, které je již tak dlouho v popředí zájmu naší veřejnosti.“¹³⁴ Drtinovo prohlášení je podáno ve velmi detailní a dlouhé zprávě, která zabírá celou první a značnou část druhé strany. Svobodné slovo popisuje i atmosféru, která ve

¹³³ Úřední zprávy o atentátu. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 3, 22.11., str. 1.

¹³⁴ Ministr dr. Drtina o vyšetřování atentátu. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 21.1., str. 1.

sněmovně panovala. „Ovzduší sněmovny bylo napjaté, poslanci i novináři očekávali sensaci.“¹³⁵

Nejprve odpověděl ministr Nosek. Jeho prohlášení se v podstatě nelišilo od toho při prvním interpelačním dni, ale již se tolik nezaměřovalo na předešlé pátrání. Ministr zdůrazňuje, že ministerstvo vnitra nedostává ani od soudu, ani od ministerstva spravedlnosti žádné informace a soudy ve vyšetřování postupují naprosto odděleně. Pokud se obrací na bezpečnost, tak jen na osoby s úzkostlivým výběrem. Jeho odborníkům se tak nedostaly žádné informace, takže je nakonec musel odvolat, a proto se nemůže k situaci více vyjádřit.

Svobodné slovo dále uvádí, že Drtina naopak podal „přesvědčující fakta a otřásající zjištění, která zanechala nejhlubší dojem.“¹³⁶ A po jeho řeči se ozval dlouhý potlesk ze všech lavic, kromě těch komunistických. Zmiňuje také atmosféru mezi přítomnými novináři. „Nebylo by dobře zamlčet, že v novinářských lóžích bylo prohlášení ministra dr. Drtiny hodnoceno jako vůbec největší událost v obnovené československé sněmovně.“¹³⁷

Ministr spravedlnosti hned na začátku prohlášení zdůrazňuje, že nerad předbíhá vyšetřování, ale nyní musí porušit svou zásadu. Dělá to jen kvůli mylným a nepřesným informacím, které se o atentátu šíří bez jeho působení, a proto považuje za nutné věci uvést na pravou míru. Činí to teď, protože je přesvědčen, že úspěšnost vyšetřování tím již nemůže být ohrožena.

Jeho závěry jsou založeny na výpovědích svědků a přiznání obžalovaných. Krabičky podle něj byly opravdu upraveny v Krčmani a zainteresované osoby věděly, k čemu budou využity. Uvádí, že krabičky byly odevzdány „někomu z KSČ“. Jejich úprava se shoduje s těmi, které byly využity při atentátu. Kopka je upravil na žádost Aloise Zapletala, což byl domovník sekretariátu KSČ v Olomouci.

Souvislost s atentátem se podle něj zdá být přímá, ale to bude muset posoudit soud. Vyjadřuje se také k dotazu, proč o postupu vyšetřování neinformuje bezpečnost, ale jeho tisk informace dostává. Na to Drtina odpovídá tak, že zákon mu takovou povinnost neuděluje, ale může si pomoc ve vyšetřování od bezpečnosti vyžádat. Dále uvádí: „pokud vím, přineslo Svobodné slovo i jiné tiskové orgány národně socialistické strany několik stručných zpráv, které ostatně byly uveřejněny i v jiném denním

¹³⁵ Atentát byl připravován v Krčmani. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 22.1., str. 1.

¹³⁶ Atentát byl připravován v Krčmani. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 22.1., str. 1.

¹³⁷ Atentát byl připraven v Krčmani. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 22.1., str. 1.

tisku.“¹³⁸ Ale byl to prý tisk jiných stran, který podával nepřesné a mylné informace. Hned po zahájení soudního vyšetřování o něm informoval předsedu vlády, ministra vnitra a v poslední době i vládu. Jeho snahou bylo, aby zprávy pozbyly veškeré senzačnosti, neboť jde o objektivní pátrání.

Upozorňuje, že ne soudy, ale naopak někteří členové bezpečnosti maří vyšetřování a k vyšetřování bezpečnosti vznesl několik výtek. Není mu jasné, proč propustili zadrženého Kopku, když byl vážně podezřelý a k činu se doznal. Upozorňuje také, že propuštění neproběhlo po dohodě se státním zastupitelstvím, jak mylně uvedl ministr Nosek. Zdůrazňuje také, že bezpečnost do té doby nepřišla s žádnými pozitivními výsledky (trestní oznámení podala až 26. 11. 1947 a jen na neznámého pachatele).

Ministr vnitra se naopak stále drží té verze, podle které je výrobce krabiček bezpečně zajištěn v Praze. Rudé právo obsáhle informuje jen o jeho prohlášení. Drtinova řeč je sice zmíněna, ale jen krátce v závěru článku.

5.2.5. Nález skladu zbraní a výbušnin

Společně s informacemi o postupu vyšetřování stop, které podle Drtiny přímo souvisí se spáchaným atentátem, informuje o zbraních a výbušninách, které se našly na stejném místě, kde byl atentát připravován. Alois Zapletal tyto zbraně ukryl kvůli eventuálnímu ilegálnímu použití, a to na příkaz Jury Sosnara, což byl další člen KSČ a v této souvislosti došlo k zatčení několika zainteresovaných osob. Svobodné slovo informuje o tom, že soudy již mají dostatek důkazů i k tomu, aby mohli zatknout i Juru Sosnara. Tuto skutečnost ministr Drtina považuje za tak závažnou, že považoval za nutné o ní veřejnost informovat.

I přes všechna závažná obvinění nakonec Drtina uvádí: „chci však současně prohlásit, že přesto, že pachatelé všech těchto odhalených činů hlásí se snad vesměs k jedné politické straně a přesto, že částečným dějištěm je dokonce budova sekretariátu této strany, není mým úmyslem vzbuzovat dojem, že obviňují tuto politickou stranu nebo dokonce její vedení z odpovědnosti pro tyto spáchané činy.“¹³⁹

¹³⁸ Atentát byl připravován v Krčmani. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 22.1., str. 1.

¹³⁹ Atentát byl připravován v Krčmani. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 22.1., str. 1.

5.2.6. Reakce komunistů na Drtinovo prohlášení a komentáře Svobodného slova

Pro komunisty byla Drtinova řeč velmi nepříjemnou situací, a proto pomocí ČTK rozšířili obsáhlé prohlášení, které mělo dopad jeho projevu zmírnit. O jeho obsáhlé řeči bylo oznámeno, že vlastně nepřinesla žádné nové zprávy. Toto prohlášení Svobodné slovo považuje za „naprosto nepravdivé a komické zejména proto, poněvadž je v naprostém rozporu s prohlášením, které učinil dnes ministr vnitra Nosek v téže věci.“¹⁴⁰

V prohlášení je dále uvedeno, že případ odhalení skladu se zbraněmi s vyšetřováním atentátu vůbec nesouvisí a Drtina pouze využil příležitosti ke skandalizování komunistů a ke stranickopolitickému boji. Nález zbraní je považován za běžnou záležitost, protože po válce se na některých místech ještě sklady zbraní nacházejí. Za to, že některé z nich ještě nebyly odevzdány, mohou ty osoby, které zbraně neodevzdaly a ty budou také potrestány. Pokud se prokáže jejich vina, strana je nebude krýt.

Toto tvrzení Svobodné slovo označuje jako nepravdivé, protože Jura Sosnar úmyslně zamlčoval, že o skladišti věděl. Při reakci na prohlášení Rudého práva uvádí, že „neslušný tón dalších politických vývodů komunistické strany v jejich prohlášení nás zbavuje zatím povinnosti, abychom na to odpovídali.“¹⁴¹

Reakce KSČ prý nutí Svobodné slovo také připomenut, jak se o atentátu vyjadřovalo na začátku vyšetřování. Zmiňují projev R. Slánského, který tvrdil, že se jedná útok na služby a sekretáře a další zlehčování celé situace.

Mezitím co Svobodné slovo dále informuje o postupu vyšetřování, Rudé právo se zaměřuje na očerňování Drtiny a práci justičních orgánů. Účel Drtinova projevu je podle něj ryze stranický. Tvrdí, že justiční orgány nepracují v zájmu republiky, ale v zájmu národních socialistů. „Nevíme, co učiní ministr spravedlnosti, aby vyvrátil velmi závažné podezření z naprosto stranického postupu úřadů jemu podřízených...“¹⁴²

Drtina prý skandalizuje komunistickou stranu za účelem předvolební agitace a chce tak odvést pozornost od důležitých problémů. „Ampliony národně socialistických

¹⁴⁰ Zastírací manévr KSČ. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 22.1., str. 1.

¹⁴¹ Zastírací manévr KSČ. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 22.1., str. 1.

¹⁴² Ministr spravedlnosti pokládá psaní nár. soc. tisku za trestné. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, 29.1., str. 1

sekretariátů, které vyvolávaly do světa Drtinovu aféru s případem v Krčmani, měly přehlušit hlasy veřejných zaměstnanců nespokojených s postupem národních socialistů.¹⁴³ Takto prý jedná asi proto, že národní socialisté ztratili naději, že dojdou svých cílů legální cestou. Nepodaří se mu tak však smýt jeho odpovědnost za nečinnost při retribučních, na kterou se Rudé právo v tomto období často zaměřuje.

V souvislosti s tímto případem Rudé právo také proti Drtinovi obrací jeho vlastní výrok, kdy se právě při retribučních řízeních odvolával na to, že tisk rušivě zasahuje do vyšetřování a mnohdy předbíhá výsledek šetření. Drtina se přitom opíral o zákon, který tisku předbíhat výsledky vyšetřování zakazuje.

Rudé právo upozorňuje na to, že jeho tisk tento zákon sám nyní nedodrží. Po atentátu byl totiž tisk požádán, aby situace nezneužíval ke psaní senzacechtivých článků, což podle něj poslechli skoro všichni. Že jsou podezřelí komunistického smýšlení, prohlásilo jen Svobodné slovo. Z toho Rudé právo usuzuje, že ministr spravedlnosti pokládá psaní svého tisku za trestné, a proto žádá, aby státní zastupitelstvo zakročilo. To ale zákrok odmítá.

Na tyto obvinění Svobodné slovo reaguje tak, že připomenou chyby, kterých se bezpečnost dopustila a hned na prvním místě se objeví vyšetřování atentátu. Závěrem Svobodné slovo vyjadřuje své podezření, že bezpečnost nestíhá pouze členy a sympatizanty KSČ. „Proč tedy v těchto případech orgány státní bezpečnosti svou povinnost nekonaly? Snad jen proto, že pachatelé těchto trestných činů jsou příslušníky KSČ? Nebo je jenom náhoda, že jsou příslušníky KSČ všichni ti, na něž bezpečnostní orgány oznámení nečinily, a stejně je snad náhoda, že na ty, na něž oznámení učinily, komunisty nejsou?“¹⁴⁴

Rudé právo se vyjma obviňování justice zaměřuje ještě na svou obhajobu. Znovu uvádí, že komunistům jsou metody osobních útoků cizí, ale že jsou to metody využívané reakcí.

Svobodné slovo na druhou využilo výsledky vyšetřování k tomu, aby zprávy, které Rudé právo využívalo ke své obhajobě, vyvrátila. Vyvrací tak závěry komunistického profesora, který se k atentátu vyjadřuje tak, že je to čin spáchaný národními socialisty. „Nezbývá nám, než panu profesoru Kolmanovi srdečně blahopřát k tomu, jak bezvadně praxe nepotvrdila jeho vědecké závěry. Neboť všichni pachatelé atentátu, kteří jsou ve vazbě krajského soudu v Olomouci a kteří tam ještě budou, jsou

¹⁴³ „Sensece“ s Krčmaní místo přídavků. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, 23.1., str. 2

¹⁴⁴ Kdo koná a kdo nekoná svou povinnost. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 8.2., str. 1.

vesměs členy nebo zaměstnanci KSČ.¹⁴⁵ Svobodné slovo souhlasí s tím, že čin spáchala reakce, ale uvádí, že „není naší vinou, že anarchisté, trockisté a fašisté, což jsou reakcionáři ze všech nejnebezpečnější, se soustředili v KSČ.“¹⁴⁶ Na tuto skutečnost veřejnost prý upozorňují již dva roky.

Ostatní tisk je zmíněn pouze v souvislosti s již zatčenými podezřelými. Svobodné slovo informuje o tom, že některé osoby v Olomouci a okolí rozšiřují nepravdivé a vymyšlené zprávy, které jsou namířeny proti jednání soudů. Předmětem výtek je informace o tom, že se špatně starají o zatčené vězně. I když tyto informace Svobodné slovo považuje za nepravdivé a vymyšlené, na konci článku oznamují, že národní socialisté vše ihned prošetřili a nedokonalosti napravili, čímž si list odporuje.

Podruhé Svobodné slovo uvádí zprávu jiného nekomunistického tisku, která tvrdí, že se zatčením Jury Sosnara skončilo vyšetřování této stopy. Svobodnému slovu se tuto zprávu nepodařilo ani vyvrátit ani potvrdit, takže ji bere s rezervou. Zprávy týkající se vyšetřování Sosnara jsou posledními zmínkami o vyšetřování případu, které se před únorovým převratem objevují. Rudé právo se o zprávách jiného tisku v tomto období nezmiňuje.

V minulém období oba dva deníky převážně vybíraly a pozměňovaly informace tak, aby podporovaly jejich verzi této kauzy. V tomto období se jedná spíš o prezentování výsledků šetření obou stran a napadání šetření strany druhé, které se postupem času mění v jednostranné obviňování Svobodného slova, národních socialistů, justičních orgánů a především Prokopa Drtiny Rudým právem. Svobodné slovo na tyto útoky reaguje a k tomu neustále informuje o průběhu vyšetřování, což Rudé právo od interpelačních dní dělat přestalo.

5.3. Období po komunistickém převratu (25. únor – 30. duben)

V tomto období se zprávy přestaly objevovat. Ani jeden deník se o situaci již nezmiňuje a z vyjadřování Svobodného slova je zřejmé, jak velký vliv měl komunistický puč na vedení tisku a na jeho vyjadřování. Objevují se zprávy, že Zenkl i Drtina jsou zbavováni funkcí, případně že jsou z něčeho obviněni.

¹⁴⁵ Komunistický vědec o atentátu. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 28.1., str. 1.

¹⁴⁶ Komunistický vědec o atentátu. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 28.1., str. 1.

Od únorového převratu po konec sledovaného období se v Rudém právu objevuje jedna zpráva, která informuje o tom, že existují nové okolnosti a skutečnosti a že o nich bude veřejnost v nejbližších dnech informována. V podstatě stejná zpráva je uveřejněna i ve Svobodném slově. Po jejich otisknutí se však žádná rozsáhlá úřední zpráva neobjevila.

Žádné zprávy se neobjevují ani po 9. dubnu 1948, kdy hlavní svědek Loveček změnil svou výpověď na to, že si vše vymyslel kvůli odměně. Tato informace by podpořila komunistickou verzi případu, ale žádná další zpráva o atentátu se do 30. dubna ani v jednom deníku neobjevila.¹⁴⁷

¹⁴⁷ K vyšetřování o Krčmani. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, 21.3., str. 7.
Před objasněním t. zv. Krčmaňské aféry. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, 21.3., str. 1

Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo provedení analýzy novinových článků zabývajících se nevydařeným atentátem na tři nekomunistické ministry neboli Krčmaňským případem.

Práce poskytuje náhled na fungování médií před a krátce po únorovém převratu na základě analýzy této jedné konkrétní kauzy. Výběr komunistického tisku a tisku strany národních socialistů následně umožnil porovnání způsobu informování a používaných metod, které při psaní deníky využívaly. Krčmaňský případ je na stránkách deníků zobrazován značně rozdílně, i když se v některých případech jejich praktiky shodují, i přesto, že jimi sledují odlišné cíle. Je zřejmé, že výběr periodika, odkud jedinec čerpal informace, mohl ovlivnit jeho názor, který k problematice následně zaujal.

Zprávy ukazují, že si oba deníky při psaní vybíraly takové informace, které podporovaly jejich stanovisko. A stejné informace byly zapojeny do kontextu také tak, aby vyhovovaly jejich prezentaci celé kauzy. Obě strany tvrdily, že případ neskandalizují, ale u obou jsou tyto prvky značně patrné. A to jak v první části sledovaného období, o které Nosek tvrdil, že byl tisk v informování zdrženlivý, tak v té druhé.

Svobodné slovo se atentátem zabývá mnohem více a informuje o celém případu detailněji. Od začátku spatřuje vinu v chování komunistů při obhajování milionářské daně. U Rudého práva převažuje snaha téma zlehčovat a odvádět od něj pozornost, kterou se naopak Svobodné slovo snaží přitahovat. Rudé právo se také více zaměřuje na psaní ostatního tisku, který podle něj píše o atentátu v podobném duchu.

Analýza kauzy potvrzuje politické napětí a napětí mezi deníky, které se vzájemně napadají. U Svobodného slova je patrná stále větší snaha upozornit na nemístné jednání komunistů. Na to samé však upozorňuje Rudé právo u národních socialistů. Analýza tedy potvrzuje také to, že spíš než zájem republiky a objektivní informace jsou deníky využívány k politickému boji a vlastnictví tisku je určujícím rysem jeho vyjadřování.

Únorový převrat celou situaci zásadně změnil. Komunistický mocenský monopol, který značně ovlivnil i možnosti tisku, způsobil, že předchozí politické rozepře ze stránek tisku zmizely a oba dva deníky se začaly vyjadřovat více méně shodně. O vyšetřování atentátu do konce sledovaného období kromě jedné krátké

zprávy neinformují, i když ve zprávě uvádí, že informace budou veřejnosti v nejbližší době podány.

Tato práce se soustředí jen na porovnání tisku dvou nejvíce zapojených stran. Náznaky názorů tisku ostatních stran, které se občas v Rudém právu nebo Svobodném slově objevují, ukazují, že jejich analýza by byla zajímavým rozšířením práce, které by umožnilo srovnání, zda byl lid opravdu informován spíše jako čtenář Rudého práva nebo naopak jako čtenář Svobodného slova.

Summary

The main aim of this Bachelor thesis was an analysis of newspaper articles dealing with the unsuccessfully committed assassination of three non-communist ministers - The case of Krčmaň. This bachelor thesis provides insight into the functioning of the media before and shortly after the communist putsch.

Selection of the communist press and the press of the national socialists, subsequently made it possible to compare how the information and methods were used by journals. The case of Krčmaň was displayed on the pages of journals significantly differently, even though in some cases their practices match, despite the fact that they followed different objectives. It is evident that the selection of journal, from where people drew information could significantly affect their opinion on the case.

Articles indicate that both journals were choosing such information that supported their opinion. And the same information was involved in a context to suit their presentation of the case.

Svobodné slovo informed about the assassination more and informed about the whole case in more detail. From the beginning, Svobodné slovo saw the guilt in the behavior of communists in their advocating millionaire's tax. On the other hand, Rudé právo claimed that the assassination was ordered by the national socialists.

Rudé právo tried to downplay the topic and distracted attention from the case. On the contrary, Svobodné slovo tried to attract attention to the case. Rudé právo was also more focused on the writing of the rest of the press, which according to this journal, they wrote about the assassination in a similar spirit.

Analysis of the articles confirms the political tension, and tension between the journals. The analysis confirmed also that journals were used for the political struggle rather than in the interest of the republic and the objective information and the ownership of the press is the defining characteristic of his expression.

The whole situation was changed fundamentally after February coup. Communist political monopoly, which also influenced options of journals, caused that the previous political rifts from the pages of the press disappeared and journals began to express more or less the same. They stopped inform about the case in this period, although they promised new information.

Použitá literatura

Knihy

ČEČRDLOVÁ, Jaroslava. *Petr Zenkl, jeden z tvůrců československé demokracie*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2010, 148 s. Acta Universitatis Purkynianae Facultatis Philosophicae, 8. ISBN 978-807-4143-328.

DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Politikové na útěku: osudy změněné 25. únorem 1948*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2004, 247 s. ISBN 80-863-2839-2.

DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Smrt pro tři ministry*. vyd. 1. Opava: Opavsko, 1998, 210 s. Edice literatury faktu (Opava, Czech Republic). ISBN 80-860-4122-0.

FAJMON, Hynek, Stanislav BALÍK a Kateřina HLOUŠKOVÁ. *Dusivé objekty: historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů*. 2., rozš. a dopl. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, 207 s. ISBN 978-807-3251-581.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948: 1. část*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25699-6.

KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, 183 s. ISBN 80-852-7038-2.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnější osobností veřejného života*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2010, 382 s. ISBN 978-80-204-2373-3.

KOSATÍK, Pavel. *Jan Masaryk: Pravdivý příběh*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2000, 337 s. ISBN 80-204-0736-7.

KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: osud československého demokrata*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, 431 s. ISBN 978-808-7211-502.

VANĚK, Vladimír. *Jan Masaryk*. 1. vyd. Praha: TORST, 1994, 228 s. ISBN 80-856-3930-0.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny: 1948*. vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 426 s. Česká historie, sv. 17. ISBN 978-807-1069-416.

VESELÝ, Zdeněk. *České politické dějiny: (od konce 18. století do počátku 21. století)*. vyd. 1. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2005, 327 s. ISBN 80-867-4724-7.

Elektronické zdroje

BEDNAŘÍK, Petr: Český tisk v letech 1945–1948 . In Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Prázová, Irena – Vykoukal, Jiří (eds.): Rozvoj české společnosti v Evropské unii. III, Média, Teritoriální studia. Praha, Matfyzpress, 2004, s. 132–144. ISBN 80-86732-35-5.

BEDNAŘÍK, Petr – CEBE, Jan. Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950. Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. 2008, roč. 53, č. 1–4, s. 53–56. ISSN 0036-5351.

Stenoprotokol 83. schůze ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé. 25. 11. 1947. Dostupný z [www](http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/083schuz/):
<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/083schuz/>

Stenoprotokol 90. schůze ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé. 21. 1. 1948. Dostupný z [www](http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/090schuz/):
<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/090schuz/>

Periodika

Rudé právo: Ústřední orgán Komunistické strany Československa. Praha: Rudé právo. 1947, roč. 27, 10. září – prosinec

Rudé právo: Ústřední orgán Komunistické strany Československa. Praha: Rudé právo. 1948, roč. 28, leden – duben

Svobodné slovo: Ústřední orgán Československé strany národně socialistické. Praha: Melantrich. 1947, roč. 3, 10. září – prosinec

Svobodné slovo: Ústřední orgán Československé strany národně socialistické. Praha: Melantrich. 1948, roč. 4, leden – duben